

ARCHEOLOGIENOTA

KRUIBEKE - CAMILLE HUYSMANSSTRAAT 2018

BUREAUONDERZOEK

ERFPUNT – CEL ONDERZOEK

OPDRACHTGEVER

Gewestelijke Maatschappij voor Huisvesting CVBA, Diederik Van Beverenlaan 11, 9120 Beveren

PROJECT

Kruibeke - Camille Huysmansstraat 2018

PROJECTCODE AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED
2018K172

UITVOERDER PROJECT

Erfpunt – cel Onderzoek
OE/ERK/Archeoloog/2016/00101
Regentiestraat 63
9100 Sint-Niklaas

AUTEURS

Thierry Van Neste, Marjolijn De Puydt

WETENSCHAPPELIJKE BEGELEIDING

Erfpunt - cel Beheer

© Erfpunt – cel Onderzoek, 2018

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Erfpunt.

Erfpunt aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

ISSN 0778-3841

Erfpunt - cel Onderzoek

Regentiestraat 63

9100 Sint-Niklaas

Tel +32 (0)3 778 87 59

Onderzoek@Erfpunt.be

www.erfpunt.be

www.facebook.com/Erfpunt

<https://sketchfab.com/Erfpunt>

1. BESCHRIJVING VAN DE UITGEVOERDE WERKEN

1.1. VERANTWOORDING

Aan de Camille Huysmansstraat zal de Gewestelijke Maatschappij voor Huisvesting CVBA een nieuwbouwproject van 60 sociale huurwoningen realiseren. In het kader van de geplande werkzaamheden is een archeologisch vooronderzoek zonder ingreep in de bodem (bureauonderzoek) verplicht.

Dit onderzoek werd uitgevoerd door de cel Onderzoek van Erfpunt. Het verslag van resultaten werd opgesteld door Thierry Van Neste en Marjolijn De Puydt.

1.2. ADMINISTRATIEVE GEGEVENS

PROJECTCODE

2018K172

WETTELIJK DEPOT

ISSN 0778-3841

BETROKKEN ACTOREN

Erkende archeoloog: Erfpunt (OE/ERK/Archeoloog/2016/00101)

Veldwerkleider: Thierry Van Neste

Assistent-archeoloog: Marjolijn De Puydt

Wetenschappelijke advisering: Erfpunt - cel Beheer

NAAM OPDRACHTGEVER:

Gewestelijke Maatschappij voor Huisvesting CVBA, Diederik Van Beverenlaan 11, 9120 Beveren

VINDPLAATSNAAM:

Kruike - Camille Huysmansstraat 2018 (KR CHS 18)

PROVINCIE:

Oost-Vlaanderen

GEMEENTE:

Kruike

DEELGEMEENTE:

Kruike

PLAATS:

Camille Huysmansstraat

TOPONIEM:

Cauterhoek

COÖRDINATEN (LAMBERT '72):

Noord: 206144,670 m

Oost: 145673,255 m

Zuid: 205983,679 m

West: 145522,683 m

KADASTRALE GEGEVENS:

Kruikebeke , Afdeling 1 , Sectie C , perceel 253B en delen van het openbaar domein

Kadasterplan: zie § 2.2.1.1

TOPOGRAFISCHE LIGGING:

Zie § 2.2.1.2

BEGINDATUM:

14 november 2018

EINDDATUM:

10 december 2018

RELEVANTE TERMEN UIT DE INVENTARIS ONROEREND ERFGOED

Typologie: bolle akkers

Datering: Onbepaald, nieuwe tijd (16de-18de eeuw), 20ste eeuw

Stijlen: niet van toepassing

Culturen: niet van toepassing

Materiaal: niet van toepassing

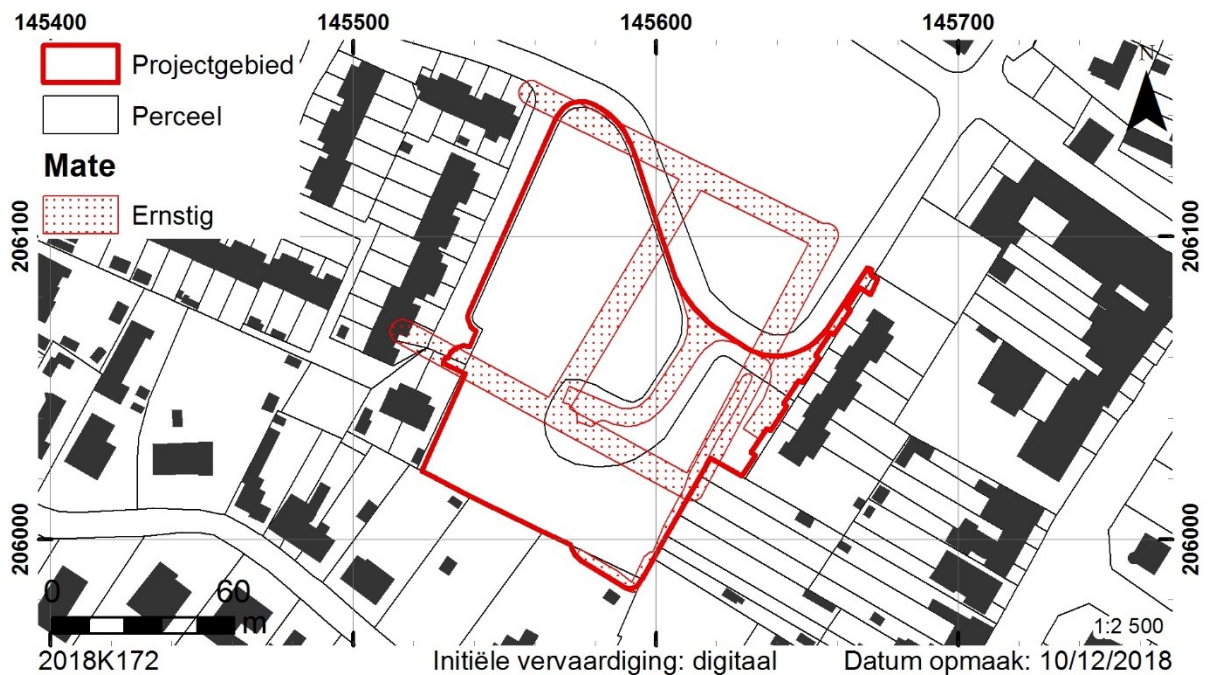
Soort: niet van toepassing

Gebeurtenis: bureauonderzoek

VERSTOORDE ZONES

Binnen het projectgebied zijn reeds enkele verhardingen aanwezig. Het betreft in beide gevallen uitlopers van de huidige Camille Huysmansstraat. In beide gevallen gaat het om een asfaltverharding met onderliggende riolering, waardoor kan gesteld worden dat hier sprake is van een ernstige verstoring.

Daarnaast werd het projectgebied vroeger ingenomen door bolle akkers, waarbij het opgedeeld was in meerdere percelen. Naar analogie met andere sites kan gesteld worden dat in de omgeving van de perceelgrenzen sprake is van een matige tot ernstige verstoring die veroorzaakt werd door de afgraving van de randen en de aanleg van de bolle akkergrachten.

Kaart 1. Overzicht van de verstoorde zones binnen het projectgebied.

1.3. ARCHEOLOGISCHE VOORKENNIS

Binnen het projectgebied werd nog geen archeologisch onderzoek uitgevoerd. Het ligt niet binnen een vastgestelde archeologische zone of in een gebied waar geen archeologie te verwachten is.

1.4. OMSCHRIJVING VAN DE ONDERZOEKSOPDRACHT

1.4.1. Vraagstelling

De totale oppervlakte van het projectgebied bedraagt 10421,22 m², hierbij zal meer dan 1000 m² verstoord worden.

Artikel 5.4.1 van het decreet van 12 juli 2013 betreffende het onroerend erfgoed, gewijzigd bij het decreet van 4 april 2014 stelt dat het bij *aanvragen waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 1000 m² of meer beslaat en de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 3000 m² of meer bedraagt en waarbij de percelen volledig gelegen zijn buiten archeologische zones, opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones* verplicht is om een bekrachtigde archeologienota zoals vermeld in artikel 5.4.8 van datzelfde decreet toe te voegen aan een stedenbouwkundige vergunning met ingreep in de bodem.

In het kader van het bureauonderzoek:

- Wordt het plangebied afgebakend en beschreven;

- Worden reeds verstoorde en reeds onderzochte zones in kaart gebracht;
- Worden de gekende aardkundige en ecologische kenmerken geïnterpreteerd;
- Worden de gekende archeologische en historische waarden en indicatoren geïnterpreteerd en ingeschat;
- Wordt een beschrijving gemaakt van de geplande werken waarvoor een stedenbouwkundige vergunning of verkavelingsvergunning wordt aangevraagd, de uitvoeringswijze van deze werken en de potentiële impact ervan op het bodemarchief.

Om de eventuele archeologische waarde van het onderzochte gebied in te schatten, wordt informatie verzameld over minstens volgende aspecten, op basis van alle relevante bronnen:

- De bewoningsgeschiedenis;
- De landschapshistoriek;
- De topografie;
- De geologie;
- Het bodemgebruik;
- De vegetatie;
- De aanwezige erfgoedwaarden;
- De historische ingrepen.

Tijdens het bureauonderzoek zal getracht worden om een antwoord te bieden op volgende onderzoeksvragen:

- Wat zijn de gekende landschappelijke en aardkundige gegevens?
- Wat is het historisch landgebruik? Welke invloed kan dit hebben gehad op de bewaring van eventueel archeologisch erfgoed?
- Zijn er gekende archeologische waarden aanwezig binnen of in de omgeving van het projectgebied?
- Wat is de kans dat archeologische sites aanwezig zijn binnen het projectgebied?
- Indien archeologisch erfgoed verwacht wordt:
- Hoe kan zich dit manifesteren?
- Zijn er indicaties voor de diepte waarop het archeologisch erfgoed zich kan bevinden?

- Wat is de impact van de geplande werken op eventueel archeologisch erfgoed?
Welke maatregelen dienen dienaangaande genomen te worden?

De resultaten van de analyses worden op plannen weergegeven. De resultaten van deze studies moeten toelaten een gemotiveerd advies te formuleren of er al dan niet verder archeologisch vooronderzoek moet uitgevoerd worden, inclusief de methodiek daarvoor.

1.4.2. Randvoorwaarden

Voor het bureauonderzoek werden geen randvoorwaarden voorzien.

1.4.3. Geplande werken en bodemingrepen

De Gewestelijke Maatschappij voor Huisvesting plant een nieuwbouwproject met 60 sociale huurappartementen in de wijk Cauterhoek. Het nieuwbouwproject wordt energiezuinig gerealiseerd en richt zich op bewoners van een sociale huurwoning in de Cauterhoek die compacter willen gaan wonen in de eigen wijk, maar ook op mindervaliden, 65-plussers, alleenstaanden en kleine gezinnen.¹

In eerste instantie zal het perceel, samen met enkele delen van het openbaar domein, heringericht worden.

De bestaande verharding in het oosten zal grotendeels behouden blijven. Deze zal heraangelegd worden in betonstraatstenen. Aanpalend zullen parkeerplaatsen in grasbetontegels ingericht worden. Om de appartementsblokken en de achterliggende groenzone toegankelijk te maken zullen bijkomende rijwegen en paden in betonstraatstenen aangelegd worden.

De bestaande gracht in het oosten en zuidoosten zal behouden blijven maar wel geherprofileerd worden. Daarnaast zullen meerdere nieuwe grachten gegraven worden. In de zuidelijke hoek wordt een wadi voorzien.

Tussen de grachten en paden zullen enkele heuvels opgericht worden. Op en rond deze heuvels zullen meerdere bomen aangeplant worden.

Tijdens deze eerste fase zal ook de zuidelijke woonblok opgericht worden. Deze bestaat uit vier bouwlagen die in totaal 31 appartementen zullen herbergen. Het gaat om vier appartementen met 1 slaapkamer voor 2 personen, twintig appartementen met twee

¹ <https://www.huisvesting-beveren.be/Projectwerking/Cauterhoek-Kruike-Buurt-voor-het-Leven>

slaapkamers voor drie personen, 4 gelijkaardige appartementen die aangepast zijn voor andersvaliden en drie driepersoons appartementen met ingewerkte liftschacht.

In een tweede fase zullen drie bijkomende appartemensblokken gebouwd worden. Het gaat om twee gebouwen met drie bouwlagen die respectievelijk 8 en 9 appartementen zullen bevatten en een derde gebouw met vier bouwlagen waarin 12 appartementen aanwezig zullen zijn.

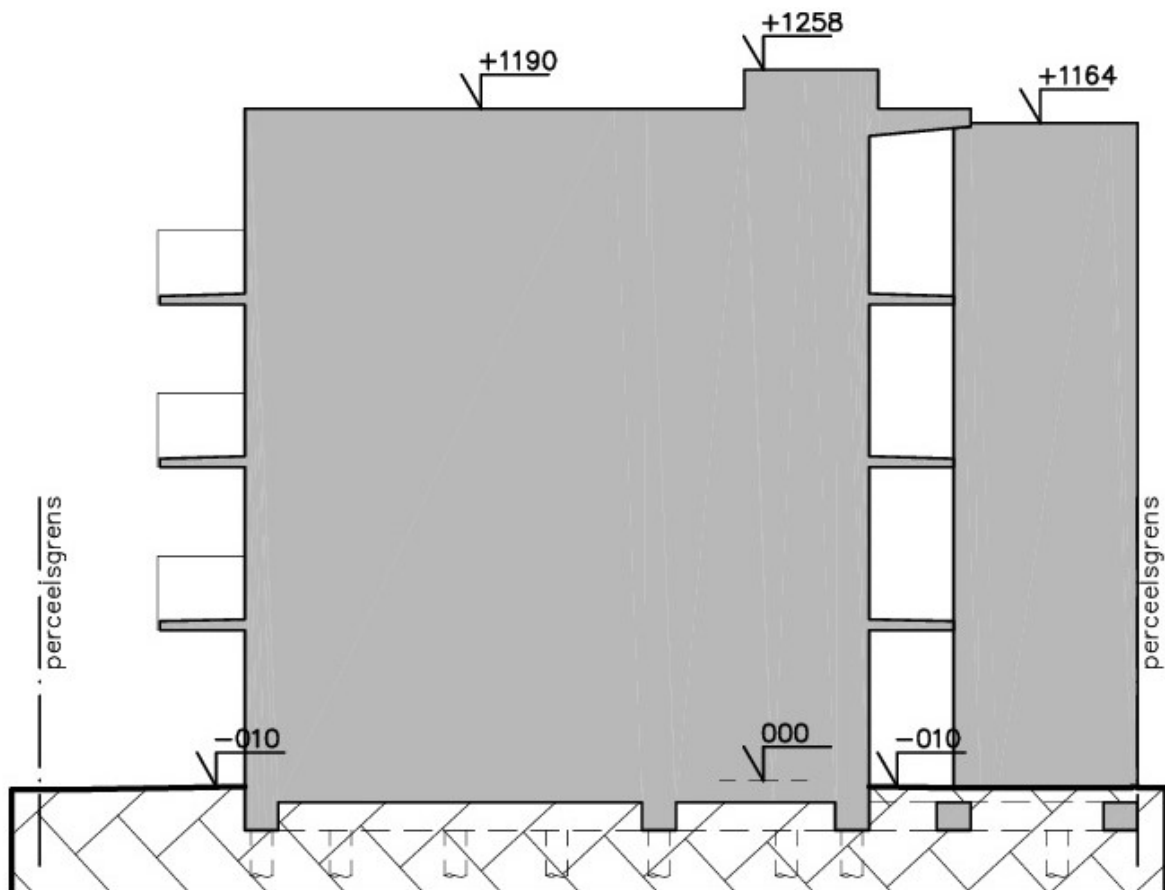
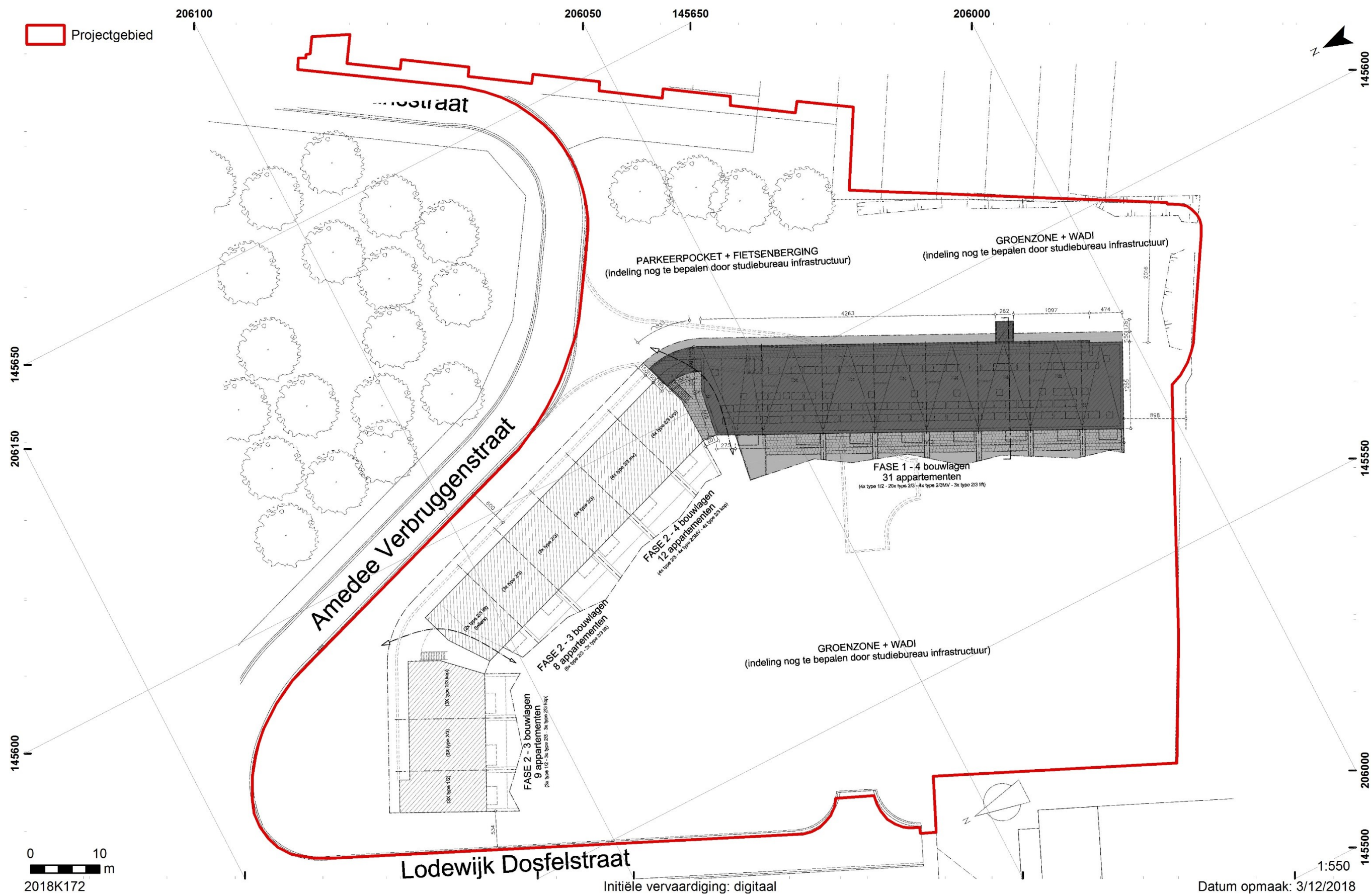

Fig. 1. Profiel van de geplande gebouwen.

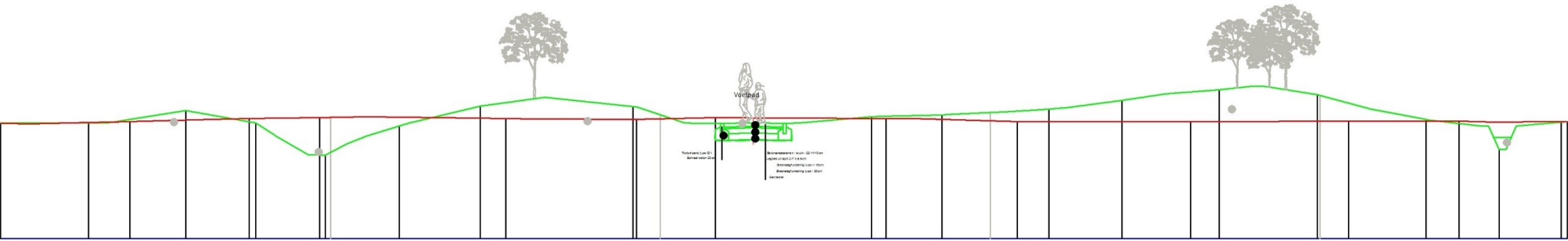

2018K172
Plan 1. Ontwerp van de omgevingsaanleg.

TERREINPROFIEL 1

Vergelijkingsvlak 5.00m T.A.W

BEST. HOOGTE
TUSSENAFSTAND
ONTW. HOOGTE

8.49	8.86	8.49	7.51	8.39	8.99	8.60	8.66	8.63	8.53	8.53	8.54	8.54	8.53

TERREINPROFIEL 1

Vergelijkingsvlak 5.00m T.A.W

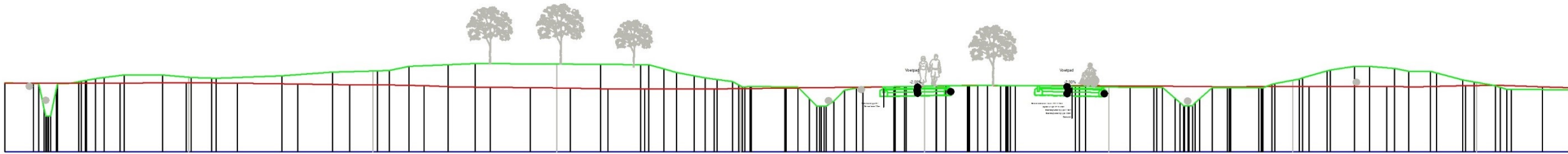

BEST. HOOGTE
TUSSENAFSTAND
ONTW. HOOGTE

9.42	9.42	9.45	9.43	9.42	9.38	9.30	9.10	9.08	8.95	8.78	8.51	8.40	8.28	8.21	8.22	8.30	8.39	8.52	8.58	8.52	8.71	8.67	8.59	8.74	8.78	8.75

TERREINPROFIEL 2

Vergelijkingsvlak 5.00m T.A.W

BEST. HOOGTE
TUSSENAFSTAND
ONTW. HOOGTE

7.33	8.81	8.72	8.71	8.67	8.62	8.57	8.49	8.45	8.43	8.41	8.39	8.40	8.44	8.49	8.55	8.58	8.59	8.55	8.51	8.51	8.53	8.53	8.53	8.53	8.53	8.53

TERREINPROFIEL 2

Vergelijkingsvlak 5.00m T.A.W

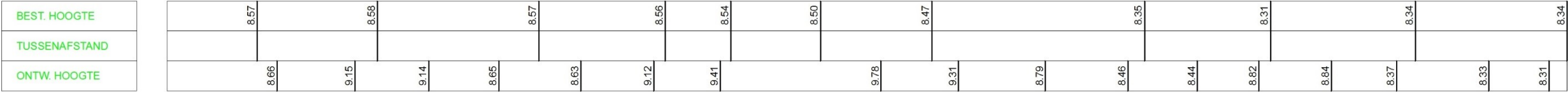
BEST. HOOGTE
TUSSENAFSTAND
ONTW. HOOGTE

8.49	7.24	8.62	8.73	8.64	8.26	8.27	8.28	8.31	8.38	8.42	8.47	8.52	8.55	8.58	8.65	8.69	8.70	8.71	8.71	8.71	8.70	8.69	8.65	8.52	8.50	8.44	8.41	8.40	8.35

Fig. 2. Terreinprofielen.

TERREINPROFIEL 3

Vergelijkingsvlak 4.00m T.A.W

TERREINPROFIEL 2

Vergelijkingsvlak 5.00m T.A.W

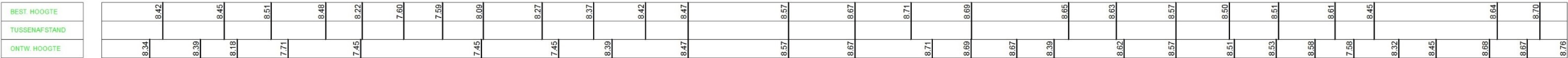
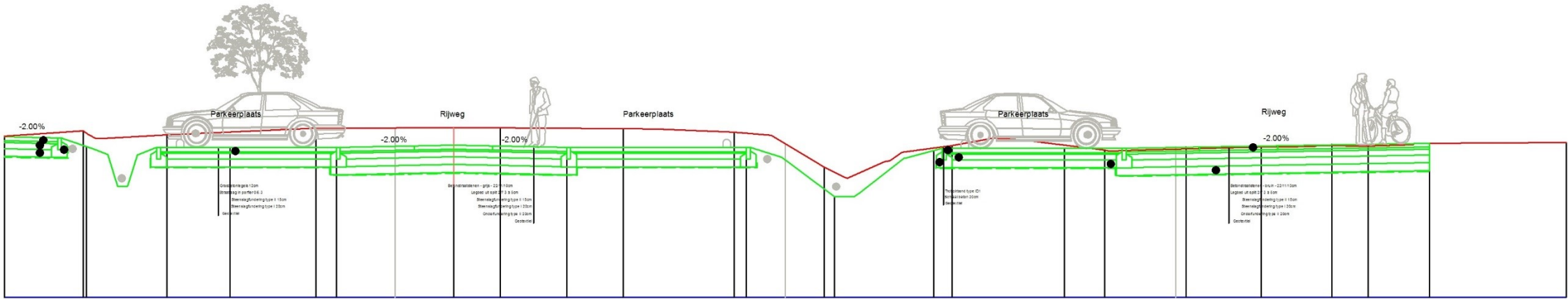

Fig. 3. Terreinprofielen.

TERREINPROFIEL 4

Vergelijkingsvlak 4.00m T.A.W

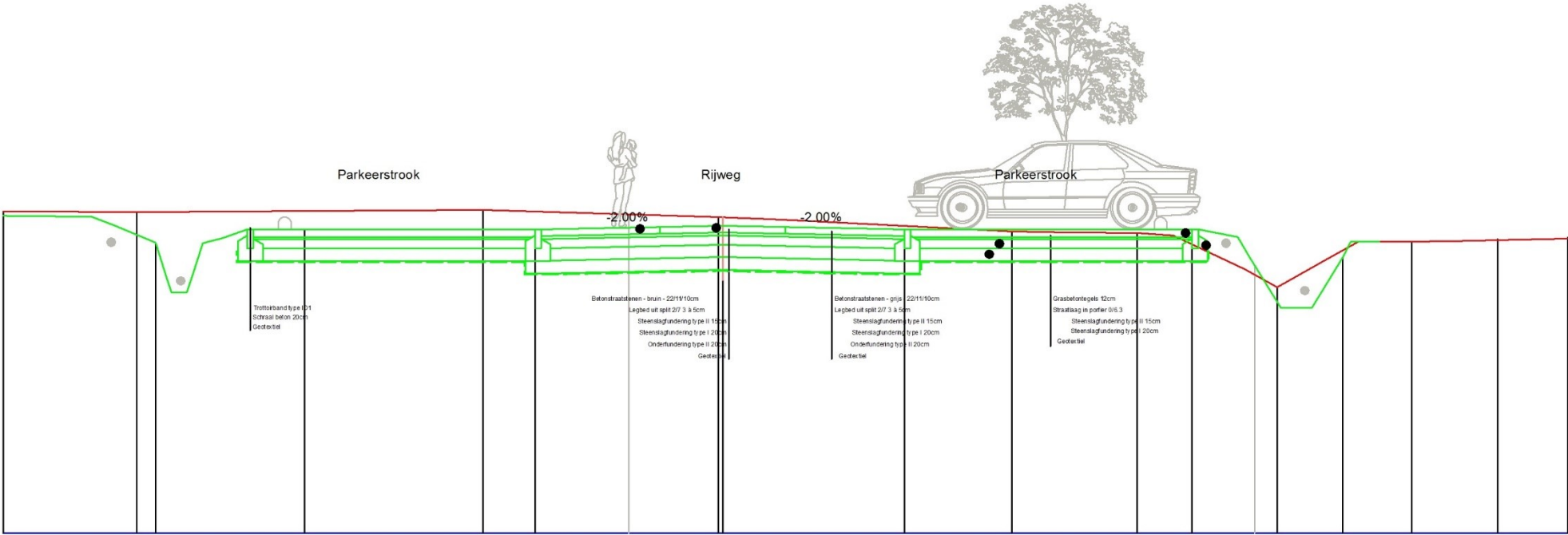

BEST. HOOGTE
TUSSENAFSTAND
ONTW. HOOGTE

8.02	8.16	8.33		8.34	8.33	8.23	7.34	7.89	7.77	7.85	7.87	7.97
7.86	7.84	7.84	7.90	7.84		7.84	6.58	7.76	7.82	7.85	7.92	7.95

TERREINPROFIEL 5

Vergelijkingsvlak 3.00m T.A.W

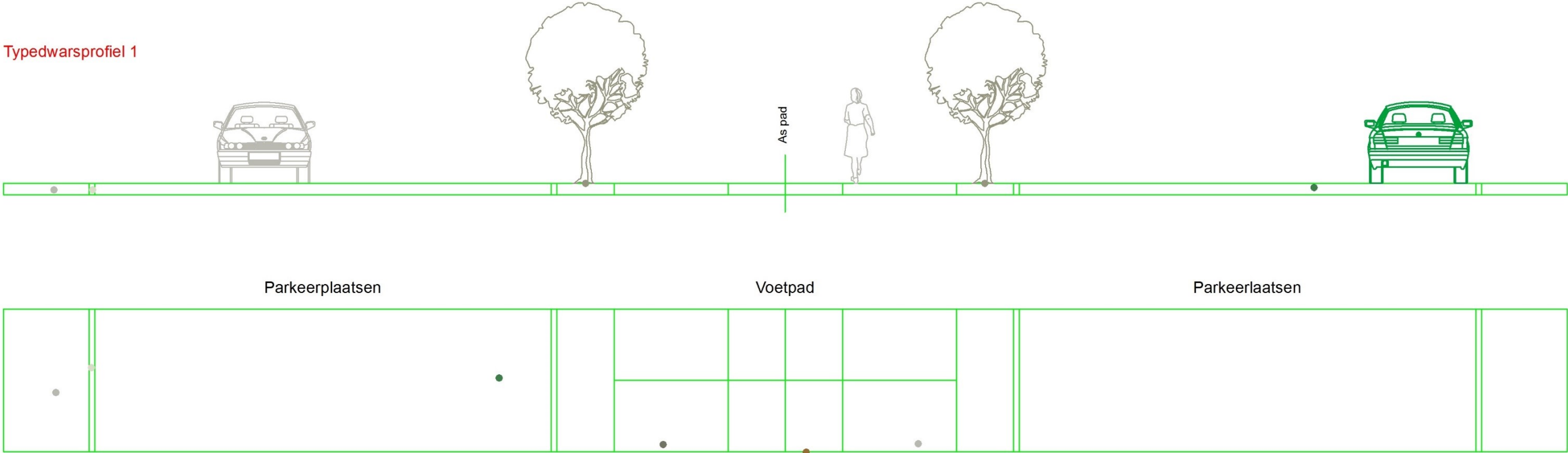

BEST. HOOGTE
TUSSENAFSTAND
ONTW. HOOGTE

8.12		8.16	8.04	7.81	7.79	6.92	7.65	7.72
7.64	7.84	7.84	7.90	7.84	7.84	7.40	7.69	

Fig. 4. Terreinprofielen.

Typedwarsprofiel 1

Typedwarsprofiel 2

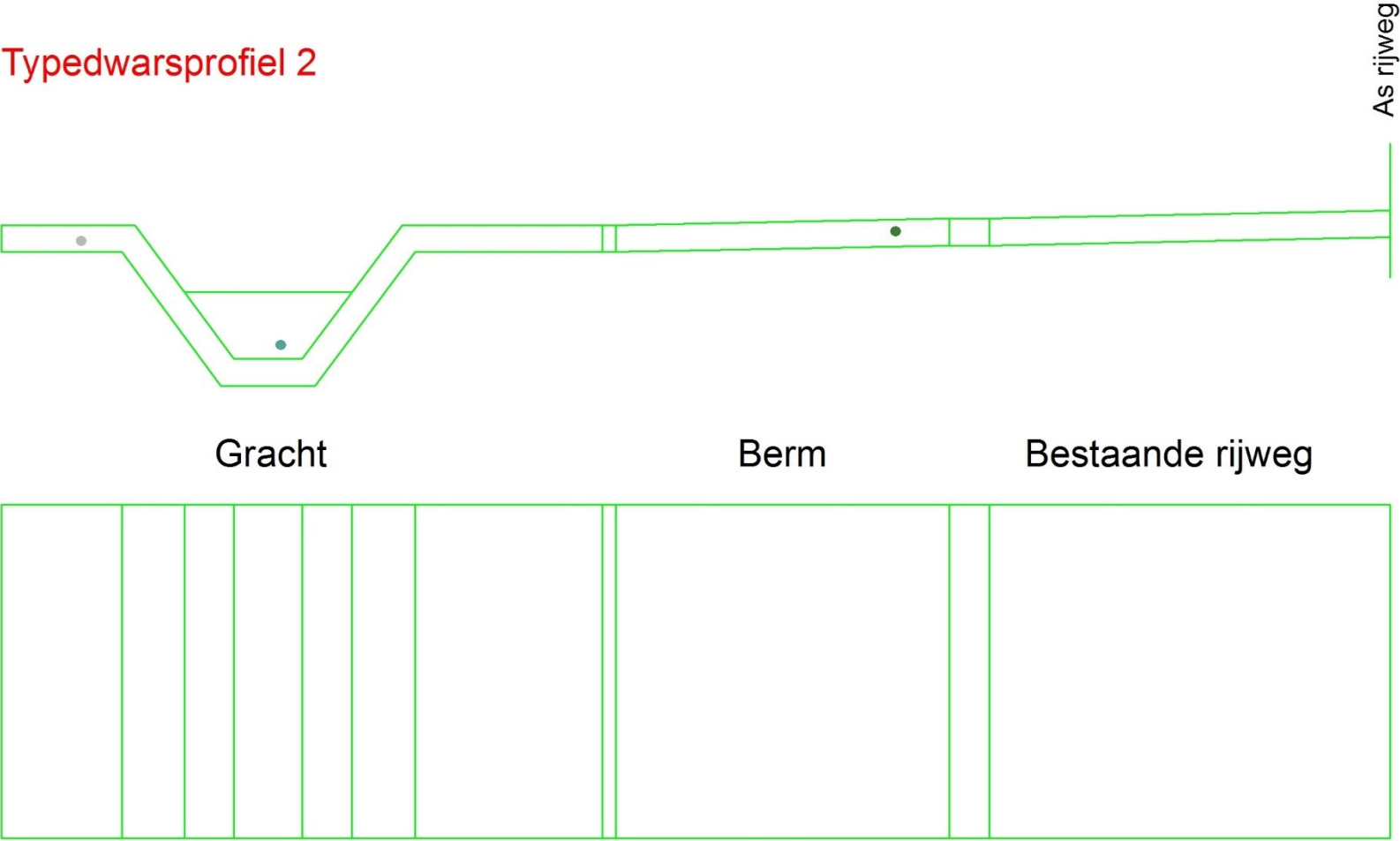

Fig. 5. Typeprofielen.

Typedwarsprofiel 3

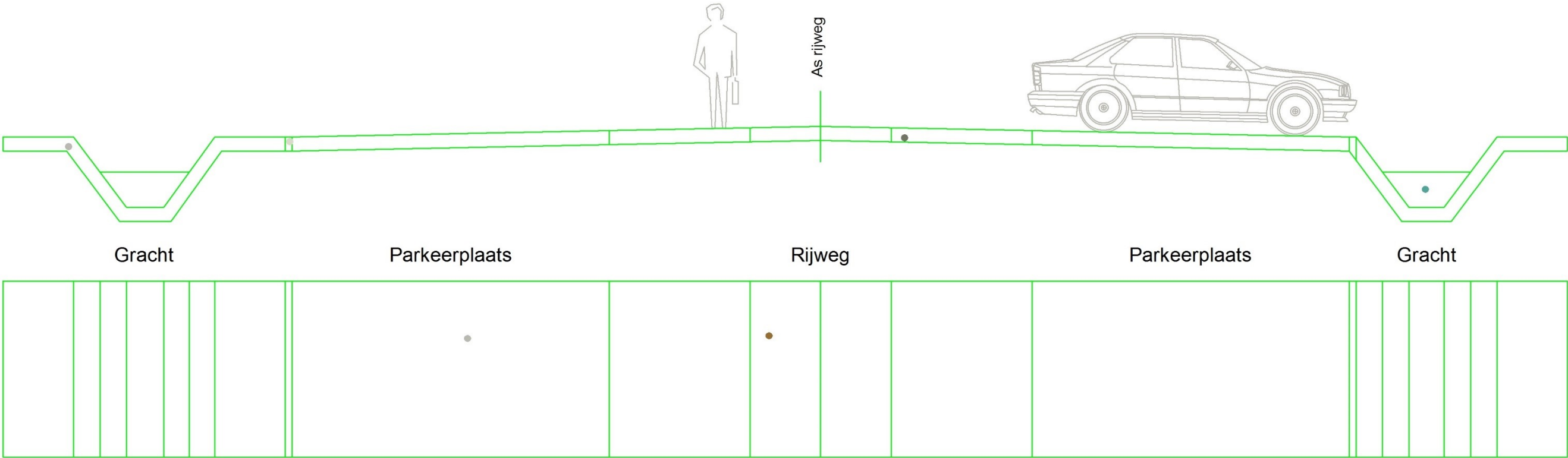

Fig. 6. Typeprofiel.

1.5. WERKWIJZE EN ONDERZOEKSSTRATEGIE

Voor het bureauonderzoek werd informatie verzameld aangaande de historische, landschappelijke en archeologische kennis van de ruime omgeving van het projectgebied. Voor de historische data werden verschillende literatuurbronnen geraadpleegd. Daarnaast werden verschillende historische kaarten gebruikt. Deze werden verkregen via de Web Map Service (WMS) voor ArcGIS van het Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen (AGIV), de “Erfgoedbank Waasland”², het gemeentearchief van Kruibeke en het portaal “Cartesius”³, een samenwerking tussen het Nationaal Geografisch Instituut, de Koninklijke Bibliotheek, het Rijksarchief en het Koninklijk Museum van Midden-Afrika. De verkregen kaarten werden indien nodig bewerkt, gegeorefereerd en gebruikt als laag in een GIS-omgeving. Ook de landschappelijke achtergrond van het projectgebied werd in GIS onderzocht. Hierbij werd gebruik gemaakt van gegevens die bekomen werden via de Web Map Service en de downloadcatalogus van het AGIV⁴. De archeologische gegevens werden hoofdzakelijk bekomen via de cel Beheer van Erfpunt. Daarnaast werden de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) en de desbetreffende onderzoeksrapporten geraadpleegd.

Op basis van de verkregen gegevens werd een inschatting gemaakt van het potentieel op kennisvermeerdering en de al dan niet te nemen maatregelen die hier het gevolg van zijn.

In de loop van dit onderzoek diende niet afgeweken te worden van de Code Goede Praktijk en werden geen externe specialisten geraadpleegd. Wetenschappelijk advies werd verkregen bij de cel Beheer van Erfpunt.

Dit rapport schets het algemene kader van het onderzoek en bevat de neerslag van de onderzoeksresultaten. Een kopie ervan wordt in digitale vorm aangeleverd aan de gewestelijke maatschappij voor huisvesting CVBA, het agentschap Onroerend Erfgoed en Erfpunt – cel Beheer.

² <http://www.waaserfgoed.be>

³ www.cartesius.be

⁴ <https://download.agiv.be/Catalogus>

2. ASSESSMENTRAPPORT

2.1. BESCHRIJVING EN MOTIVERING VAN METHODEN

Voor het assessment van het projectgebied werden de bepalingen in hoofdstukken 7 en 12 van de Code Goede Praktijk gevolgd. In eerste instantie werd het projectgebied afgebakend en beschreven. Dit gebeurde in ArcGIS door middel van de digitale kadasterplannen, de bodembedekkingkaart en de inventaris van het landschappelijk en bouwkundig erfgoed. De aardkundige en ecologische kenmerken werden geïnventariseerd aan de hand van geologische en bodemkundige kaarten. Gekende archeologische en historische waarden en indicatoren werden geïnventariseerd aan de hand van gegevens van de Centrale Archeologische Inventaris (CAI), de inventaris van het bouwkundig erfgoed en een literatuurstudie. Aan de hand van historische kaarten en luchtfoto's werd de recentere geschiedenis onderzocht. Op basis hiervan kon worden vastgesteld dat het gaat om een zone met lage densiteit aan bebouwing in het verleden.

Niet-gegeorefereerde beelden werden gegeorefereerd op basis van herkenningspunten. Vrijwel steeds werd hierbij gebruik gemaakt van een eerstegraads polynomiale vergelijking. Voor de visualisatie van de verschillende kaartlagen werd steeds rekening gehouden met de gebruiksschaal en de resolutie van de desbetreffende kaartlaag.

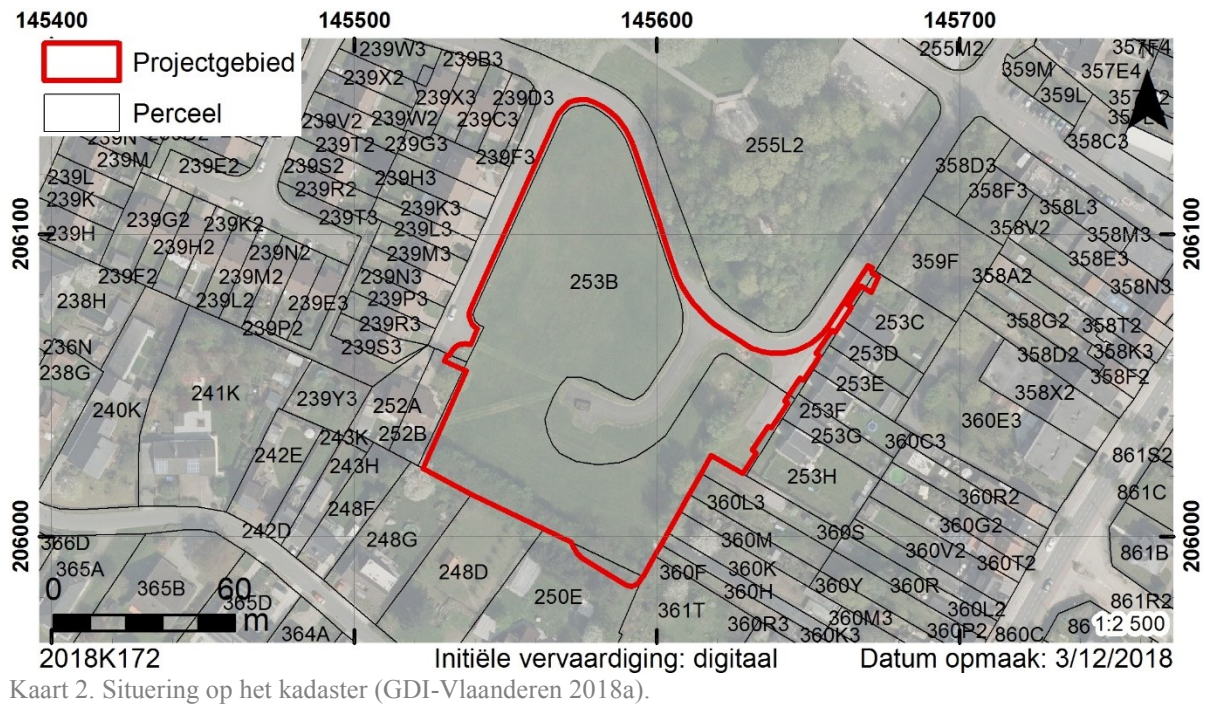
Bij al deze onderzoeken werd rekening gehouden met gegevens die betrekking hadden op het projectgebied, alsook de onmiddellijke tot nabije omgeving.

2.2. ASSESSMENT VAN HET ONDERZOCHE GEBIED

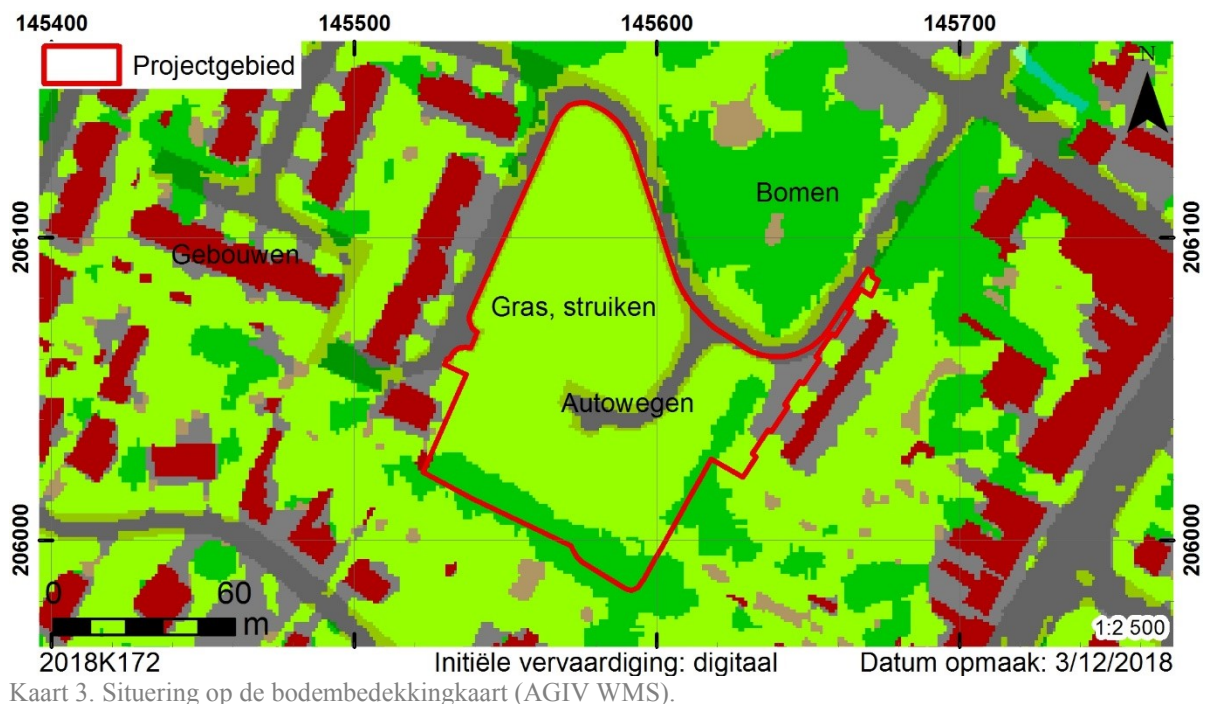
2.2.1. Situering van het projectgebied

2.2.1.1. Algemene situering

Het projectgebied is gelegen in Kruibeke (Oost-Vlaanderen). Kadastraal is het gekend onder Kruibeke, afdeling 1, sectie C, perceel 253B en delen van het openbaar domein.

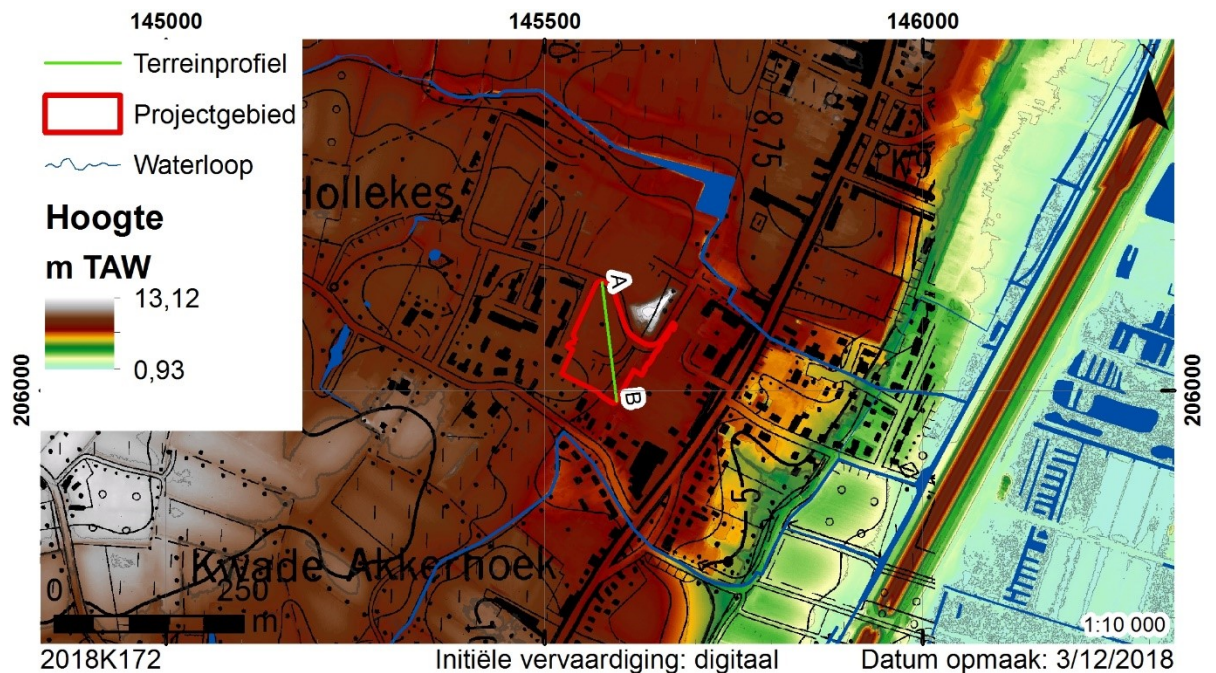
Op de bodembedekkingkaart staat het grootste deel van het projectgebied aangeduid als 'gras, struiken'. Tegen de zuidelijke en oostelijke zijde van het projectgebied komen er ook 'bomen' voor. Dit komt overeen met de huidige situatie.

2.2.1.2. Topografische en hydrografische situering

Het projectgebied bevindt zich in het doorbraakdal van Hoboken, een lager gelegen gebied tussen de Boomse en de Wase cuesta. Het projectgebied helt licht af in zuidelijke richting.

De hoogte binnen het projectgebied varieert tussen 7,35 en 8,68 m TAW. De gemiddelde hoogte bedraagt 8,32 m TAW.

Kaart 4. Situering op de topografische kaart, het DHM en de VHA (AGIV WMS; GDI-Vlaanderen 2015, 2018b).

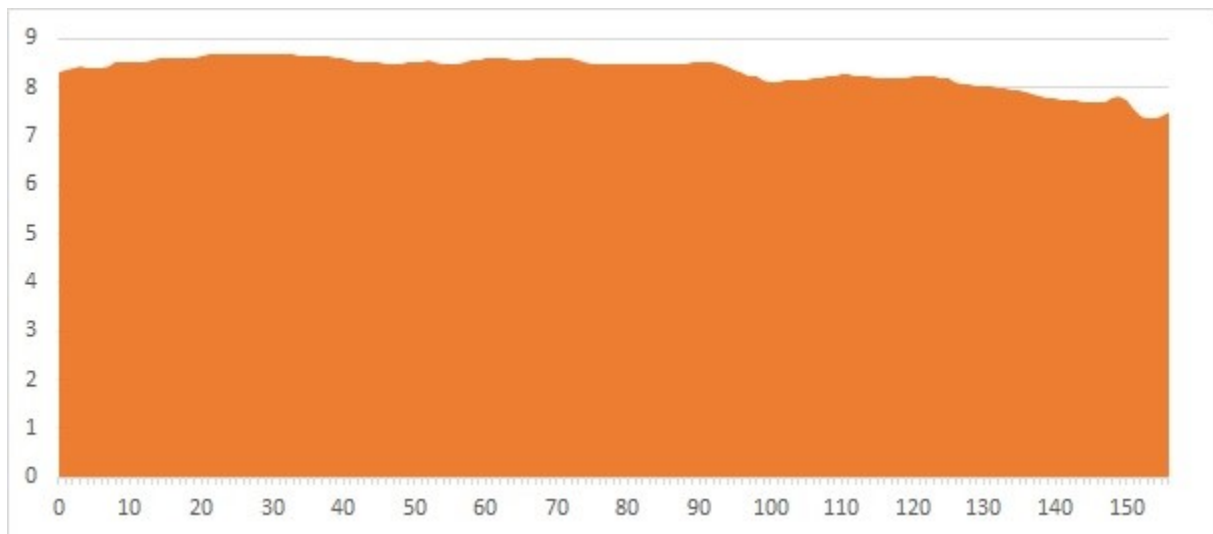

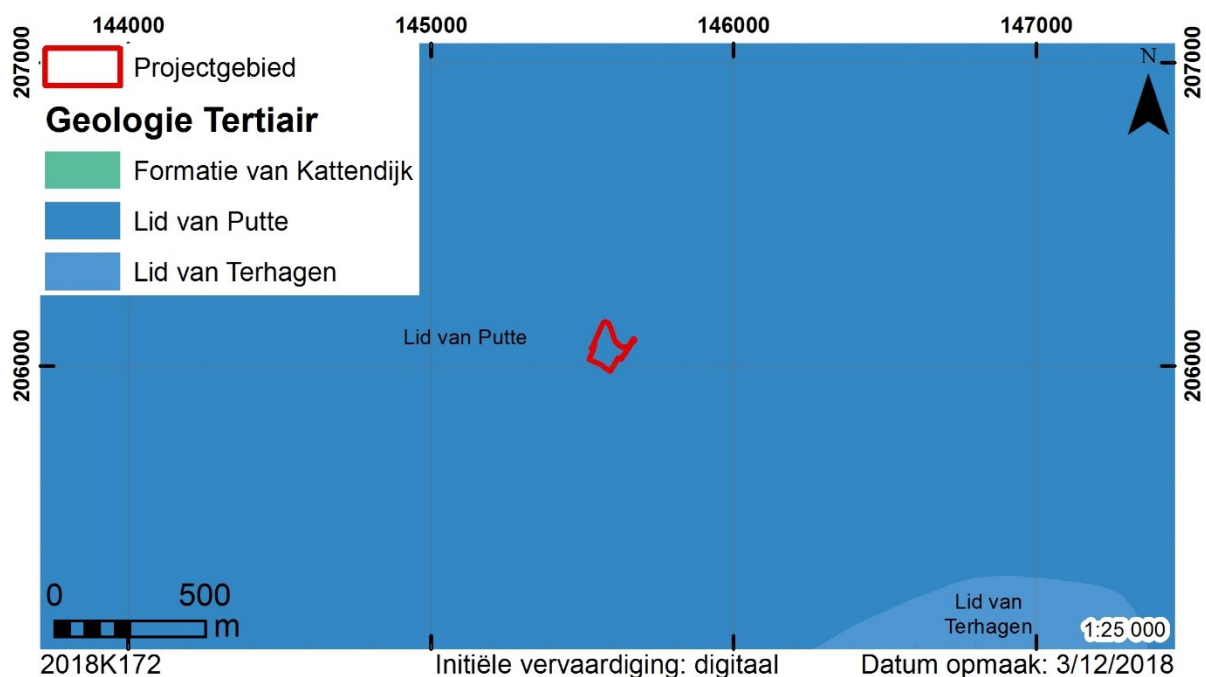
Fig. 7. Terreinprofiel A-B (zie kaart 4).

Het projectgebied bevindt zich binnen het traditionele landschap 'Land van Waas'. Op de Vlaamse Hydrografische Atlas is het projectgebied te situeren in het Beneden-Scheldebekken. Het valt binnen de hydrografische zone van de Schelde van de monding van de Rupel (excl.) tot de monding van de Hollebeek (incl.). De dichtstbijzijnde natuurlijke waterloop, een naamloze beek van tweede categorie, is op ongeveer 67 m ten zuiden van het projectgebied gelegen. De Akkersbeek bevindt zich op ongeveer 130 m ten noordoosten

van het projectgebied. Vroeger nam deze beek vermoedelijk een meer prominente plaats in het landschap in.

2.2.1.3. Geologische en bodemkundige situering

De Tertiaire ondergrond wordt gerekend tot het Lid van Putte, dat deel uitmaakt van de Formatie van Boom. Deze formatie werd gevormd tijdens het vroege Oligoceen (36 – 30 miljoen jaar oud). Het Lid van Putte is het bovenste deel van de Formatie en onderscheidt zich door het systematisch voorkomen van zwarte banden die rijk zijn aan organisch materiaal, alsook de aanwezigheid van siltige horizonten. De klei in dit Lid is donkerder dan deze van de onderliggende kleilaag (Lid van Terhagen).⁵

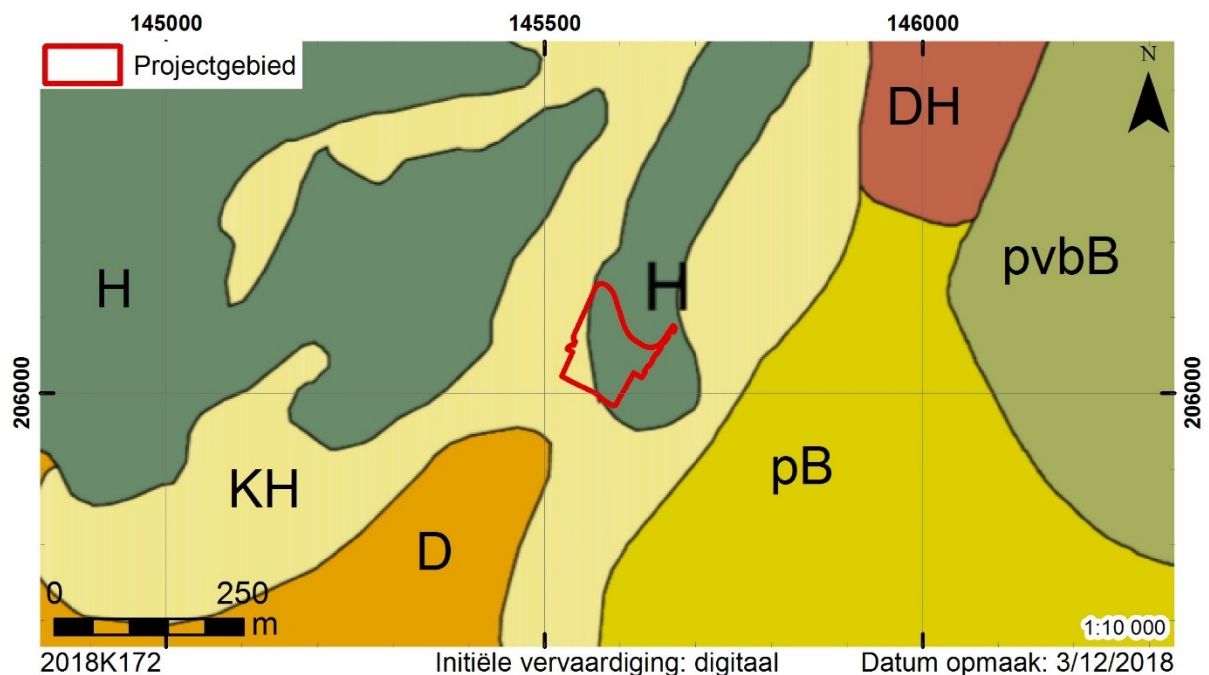
Kaart 5. Situering op de geologische kaart van het Tertiair (GDI-Vlaanderen 2002).

Binnen het projectgebied werden er in tijdens het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) en mogelijk tijdens het Vroeg-Holoceen eolische sedimenten afgezet. Na de eolische afzettingen werden de sedimenten plaatselijk herwerkt door afspoeling of massabeweging langs zwakke hellingen (kaart 6-H). Aangezien het gaat om eerder lokale herwerking, zijn de sedimenten meestal nauw verwant met het substraat. Zeer lokaal kunnen grindachtige pakketjes voorkomen die tot enkele decimeters dik kunnen zijn.⁶

⁵ Jacobs et al. 1993, 19.

⁶ Adams, Vermeire, De Moor et.al. 2002, 18.

In het westelijke deel van het projectgebied zijn er ook holoceen continentaal zandige facies aanwezig. Deze alluviale sedimenten komen vooral voor in kleinere beekvalleities (kaart 6-K).⁷

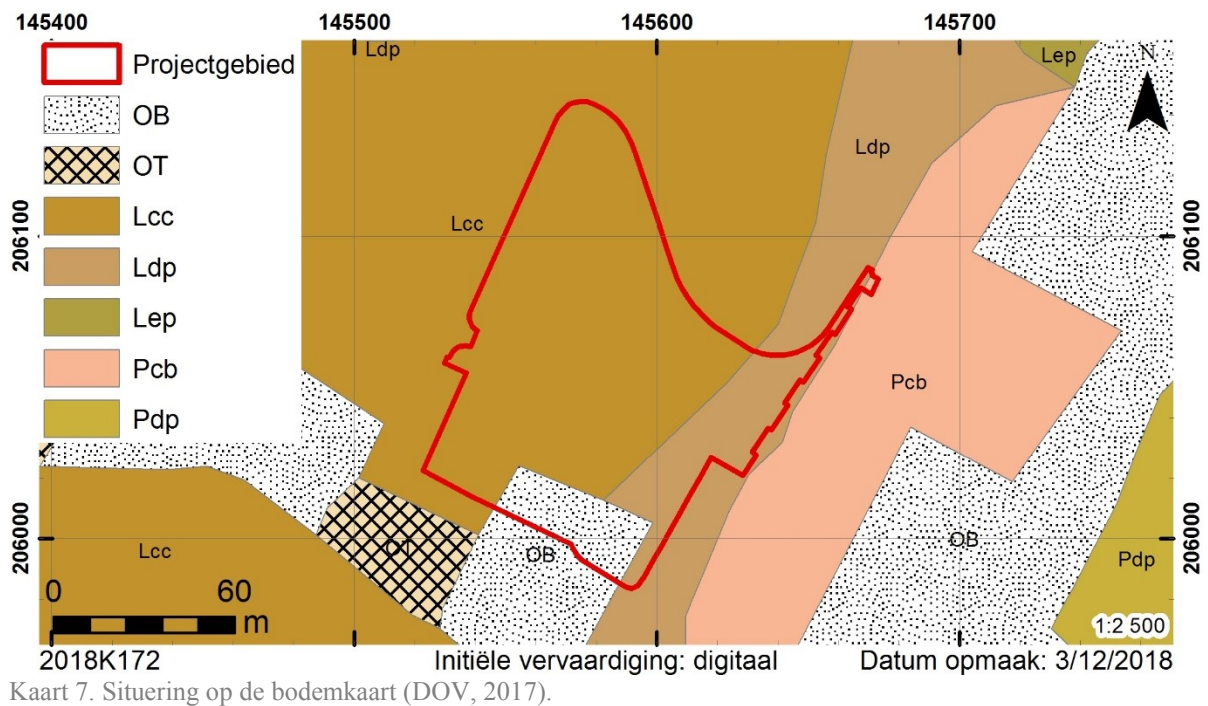

Kaart 6. Situering op de profieltypekaart van het Quartair (AGIV WMS).

Het grootste deel van het projectgebied wordt, volgens de bodemkaart (kaart 7), getypeerd door zwak gleyige zandleemgronden met verbrokkeld textuur B horizont (Lcc). Bij deze matig droge zandleemgronden beginnen de roestverschijnselen tussen 80 en 120 cm.⁸ Aan de oostelijke rand van het projectgebied komen er ook matig gleyige gronden op zandleem zonder profielontwikkeling (Ldp) voor. In het zuidelijke deel van het projectgebied komt er ook een kleine zone bebouwde grond (OB) voor.

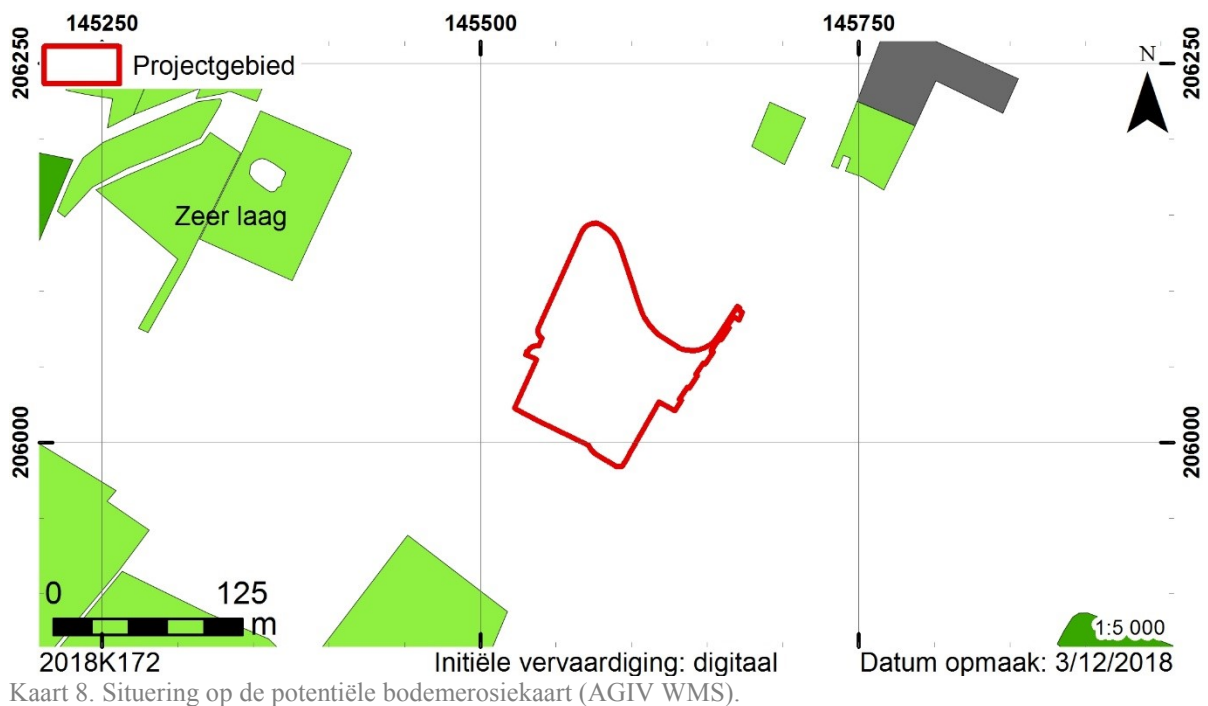
⁷ Adams, Vermeire, De Moor et.al. 2002, 11.

⁸ Van Ranst & Sys 2000, 163.

Kaart 7. Situering op de bodemkaart (DOV, 2017).

De potentiële bodemerosie binnen het projectgebied is niet gekend. In de omgeving van het projectgebied staat de potentiële bodemerosie van verschillende percelen aangeduid als 'zeer laag'.

Kaart 8. Situering op de potentiële bodemerosiekaart (AGIV WMS).

2.2.1.4. Bodemkundige waarnemingen

In het kader van het bureauonderzoek werd geen bodemkundig onderzoek uitgevoerd.

2.2.2. Historische beschrijving

De oudste vermelding van het Waasland dateert uit 821, wanneer de Waasgouw vermeld wordt in een brief van Lodewijk de Vrome (778-840). Hierin wordt de *Pagus Wasia* beschreven als een administratief rechtsgebied binnen het Karolingische rijk. Het Waasland was vermoedelijk oorspronkelijk al een *dominium* of heerlijkheid.⁹ Door het Verdrag van Verdun (843) werd de Schelde een belangrijke grens tussen West-Francia en Midden-Francia. Deze opdeling had vooral belangrijke gevolgen voor de geschiedenis van Beveren.¹⁰ Vanaf de 11de eeuw ontstonden langs de landweg tussen Antwerpen en Brugge de eerste kleine nederzettingen in het Waasland.¹¹

In deze periode was het grootste deel van het Waasland bedekt door aaneengesloten bossen die gekend waren als het *Koningsforeest*. Aangrenzend hieraan lagen heidegronden en stuifzandgronden (*wastinen*). Het geheel hiervan was de exclusieve eigendom van de Karolingische vorsten en later van de graven van Vlaanderen, die deze gronden gebruikten als geprivilegieerd jachtgebied. Omwille hiervan was er voor de 13de eeuw geen mogelijkheid voor de ontwikkeling en groei van nederzettingen in het Wase binnengebied. Na 1200 werd er echter gestart met een grootschalige ontginning van het *Koningsforeest*. Dit gebeurde hoofdzakelijk onder invloed van de graven zelf, de kerkelijke instellingen, alsook enkele pioniers. Bij deze ontginning werden de oude loofbomen gekapt en werden de gronden in gebruik genomen als landbouwareaal. Deze ontginningsbeweging had uiteraard een grote invloed op de demografische, landschappelijke en cultuurhistorische ontwikkeling van het Waasland.¹²

De polders van Kruibeke waren reeds in de 13de eeuw ingedijkt.¹³ Kruibeke was oorspronkelijk een gehucht van Bazel. Aan het begin van de 14de eeuw werd het een aparte parochie. De oudste delen van de Onze Lieve Vrouw kerk dateren van het begin de 15de eeuw. In 1576 werd Kruibeke geplunderd door Spaanse garnizoenen gelegerd in Antwerpen, hierbij werd de kerk in brand gestoken.¹⁴

⁹ Verwerft 2018, 43-45.

¹⁰ Verwerft 2018, 46-

¹¹ Verwerft 2018, 43-45.

¹² Verwerft 2018, 45-46.

¹³ De Potter & Broeckaert 1878, 4.

¹⁴ De Potter & Broeckaert 1878, 34, 38.

De benaming “kouter” wijst op een partij gronden die bewerkt worden voor het winnen van allerlei gewassen. Het toponiem wijst meestal op de vroegst ontgonnen gronden. “Hoek” wijst doorgaans op een “niet vast begrensde omgeving” of “een buurt”. Opmerkelijk voor Kruike is echter dat alle oude wijken “hoek” heetten en dat de Kouterhoek wel degelijk duidelijk omsloten werd door de Bazelstraat, Moortelstraat, Boerenstraat, Kromstraat en de Kattestraat.¹⁵

Het projectgebied werd gekenmerkt door de aanwezigheid van bolle akkers, deze landschapsvorm werd echter grotendeels weggeveegd door de inrichting van de verkaveling Cauterwijk. Op basis van historische en archeologische gegevens kan deze landbouwworm gedateerd worden omstreeks de 15de eeuw. Hierbij werd de koepelvorm van de akker aangezet van op het oorspronkelijke oppervlak, wat tijdens archeologische onderzoeken kon worden vastgesteld door de graafsporen die gradueel dalen naar de gracht toe. Deze daling doet zich algemeen voor over een afstand van 8 tot 10 m ten opzichte van de grachtrand. Het centrum van het perceel blijft vrijwel steeds onaangeroerd. Door de aanleg van de helling werd het oorspronkelijke niveau ter hoogte van de gracht met 60 tot 80 cm verlaagd. De grond die hierbij vrijkwam was over het algemeen minder interessant voor landbouwdoeleinden en werd vermoedelijk naar het centrum van de akker gebracht en open gespreid. Voor de ophoging van de bolle akkers was echter meer grond nodig dan gerecupereerd kon worden door het in helling leggen van de kavels. De grond hiervoor werd bekomen bij de aanleg van brede en diepe grachten aan de randen van de kavels.

Voor het graven van de grachten werd begonnen vanaf de basis van de reeds gegraven helling (60-80 cm onder het oorspronkelijke maaiveld). Eerst werd een strookvormige verdieping gemaakt over een breedte van 3 tot 4 m en een diepte van 40-50 cm. Centraal daarin werd de scheidinggracht gegraven met een breedte en diepte die varieerde tussen 1 en 1,5 m. Hierdoor ontstond aan weerszijden een terras van ± 1 m breed. Op deze terrassen werden vaak bomen zoals eik, beuk, wilg, plataan of (vanaf het midden van de 17de eeuw) populier geplant. De vrijgekomen grond werd op het hellend terrein geplaatst en met een molbord opgevoerd en verspreid over de kavel. Door gebruik te maken van deze techniek moest de graver de grond maximaal anderhalve meter opwerpen, terwijl het hoogteverschil tussen het centrum van de akker en de bodem van de gracht 3 tot 3,5 m bedroeg. Ten

¹⁵ Maris 1985a.

gevolge van de opvulling van deze grachten, de omliggende terrassen en de afgegraven randen door nivellerende beploeging ontstaat een beeld van een “schijngracht” die tot 8 m breed kan zijn¹⁶

Naast deze brede grachten kunnen bolle akkers ook gewone perceelgrachten hebben aan maximaal twee zijden. Dergelijke grachten hebben een gemiddelde breedte en diepte van 1 tot 1,5 m ten opzichte van de oorspronkelijke akkerrand en zijn niet trapvormig aangelegd. Of deze gewone grachten voorkomen is afhankelijk van de benodigde grond voor de ophoging van de akker, het afwateringssysteem van de diepere grachten en de al dan niet gelijktijdige aanleg van aangrenzende bolle akkers. Over het algemeen komen echter enkel de bredere en diepere grachten voor.¹⁷

¹⁶ Van Hove 1997, 299-303.

¹⁷ Van Hove 1997, 304-305.

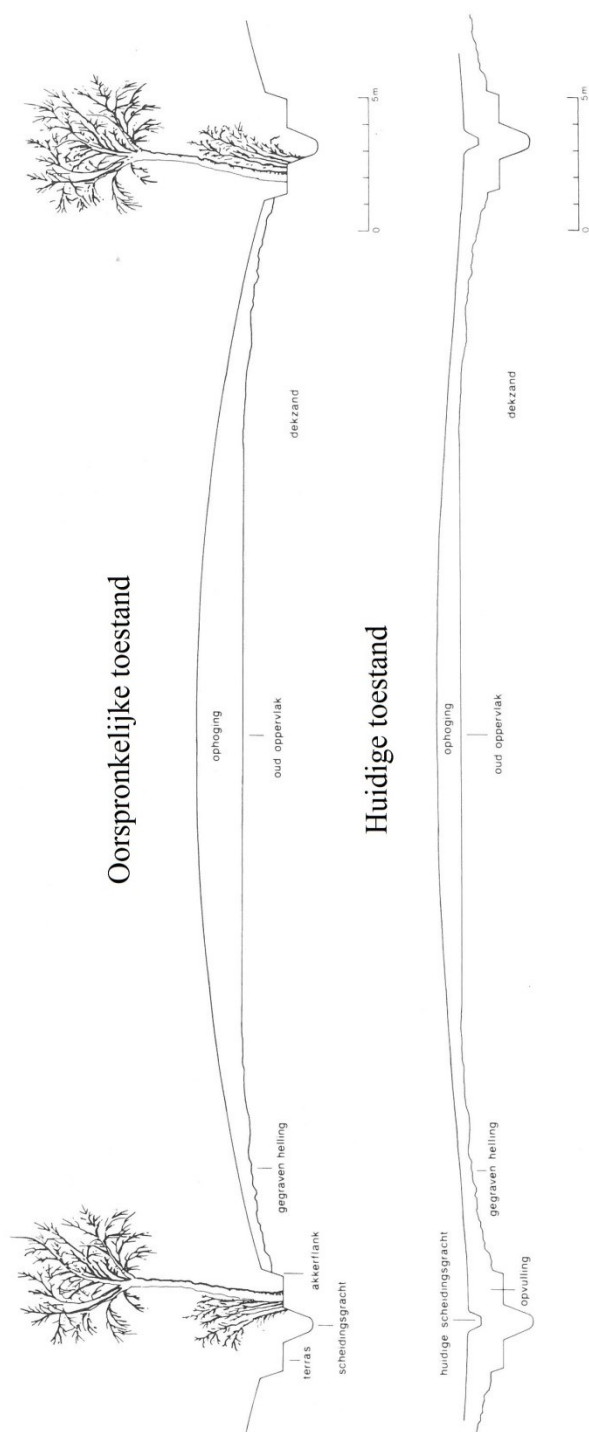
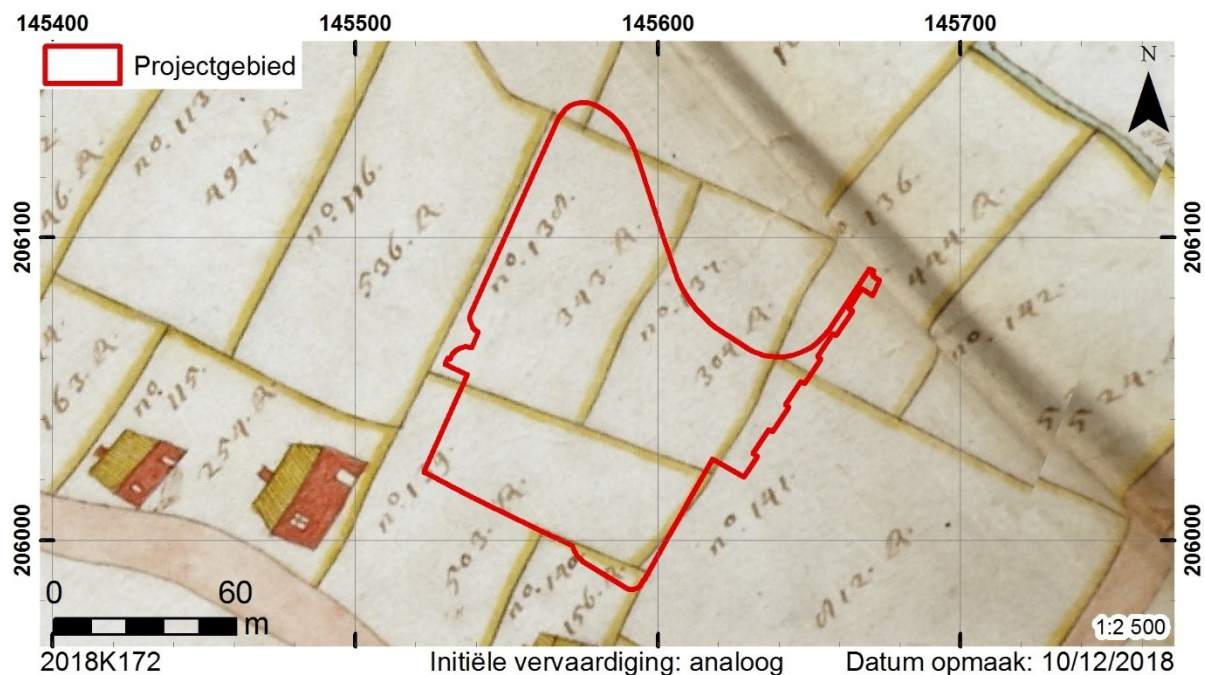

Fig. 8. Profiel van een bolle akker bij de aanleg en nu (Van Hove 1997, 300).

In de 17de eeuw was Kruibeke verdeeld in 22 wijken. Deze werden afzonderlijk geregistreerd in een landboek door landmeter Andries van Meersche. Hoewel het oorspronkelijke landboek niet bewaard is gebleven, is er wel een kopie beschikbaar. Deze laatste werd opgesteld door C.B. Manderscheidt in 1711 (kaart 9). Hoewel de dorpskom van Kruibeke in deze periode gespreid was over de wijken Kerkhoek, Broekhoek en Kouterhoek en er binnen de wijk Kouterhoek 14 huizen werden geregistreerd, is er op de kaart geen bebouwing

zichtbaar binnen het projectgebied.¹⁸ Dit is wel het geval op de percelen ten zuidwesten van het projectgebied.

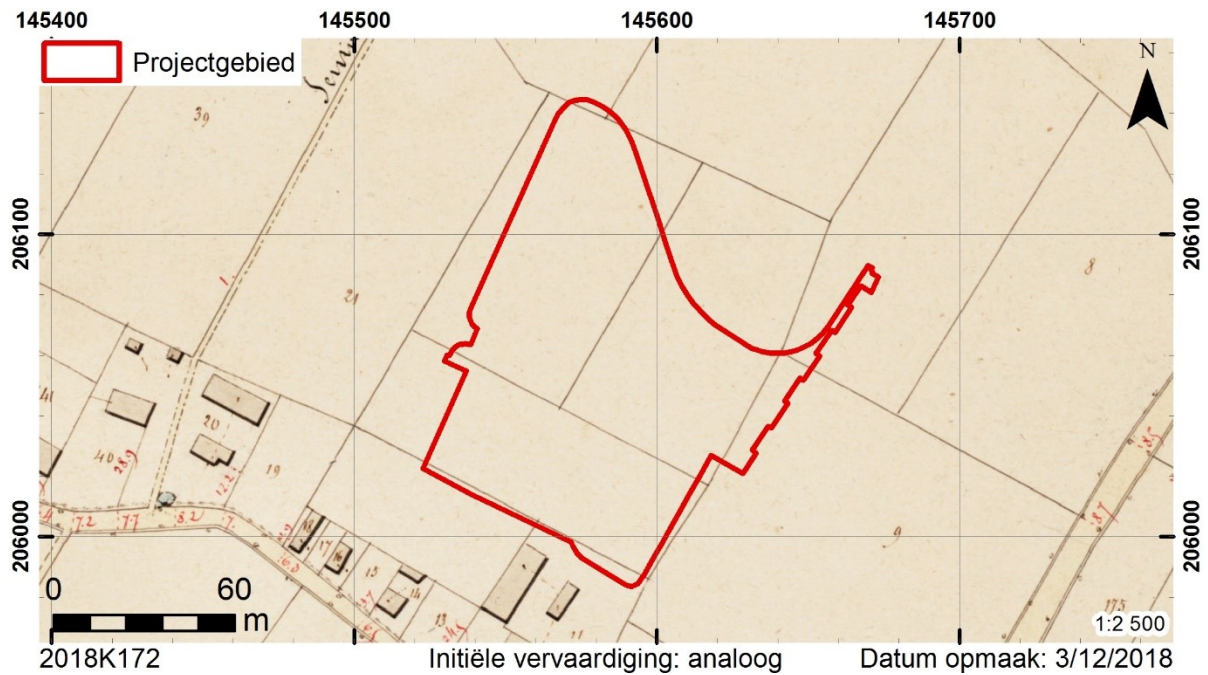

Kaart 9. Situering op het landboek van Kruibeke, in 1711 opgesteld door C.B. Manderscheidt naar een origineel van Andries van Meersche uit 1638 (Archief Kruibeke, foto Stefaan Van Hul).

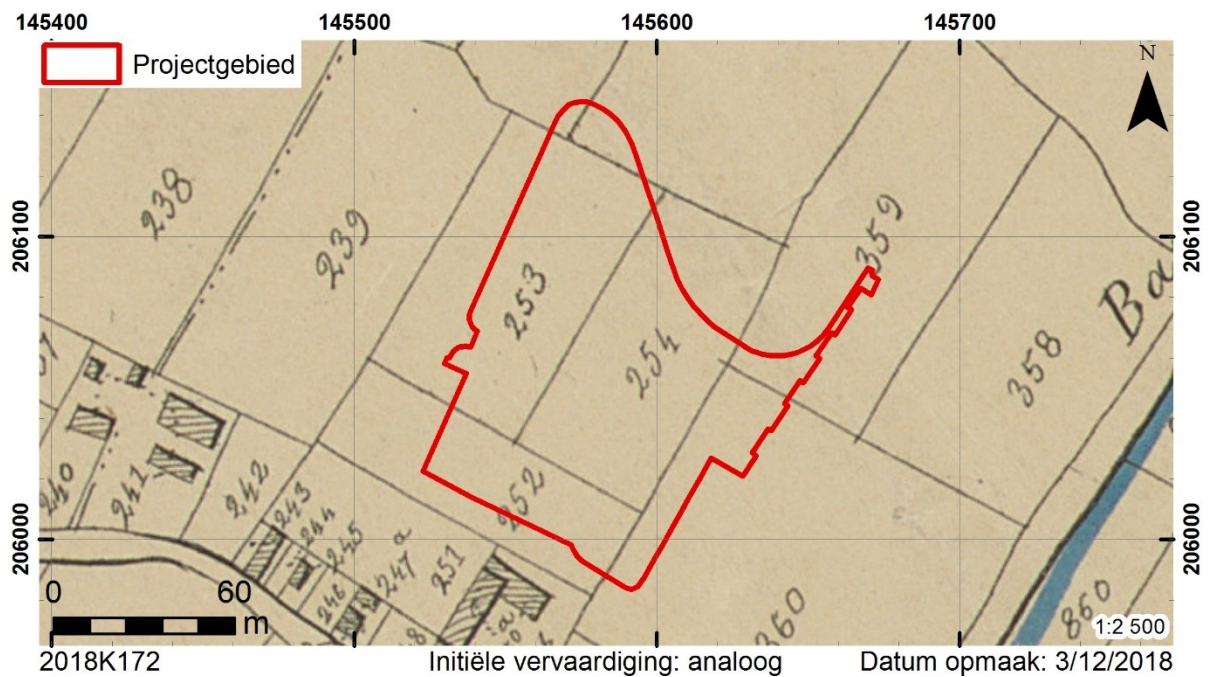

Kaart 10. Situering op de Ferrariskaart (AGIV WMS).

¹⁸ De Groodt 1933, 11;14.

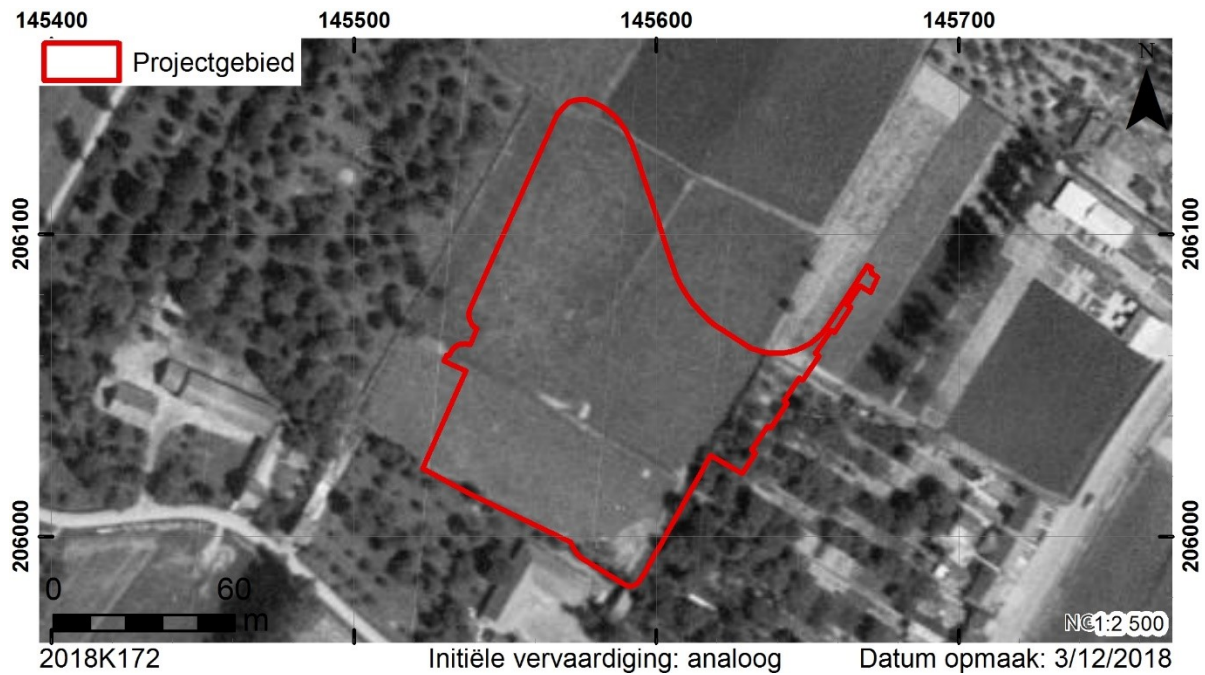

Kaart 11. Situering op de Atlas der Buurtwegen (AGIV WMS).

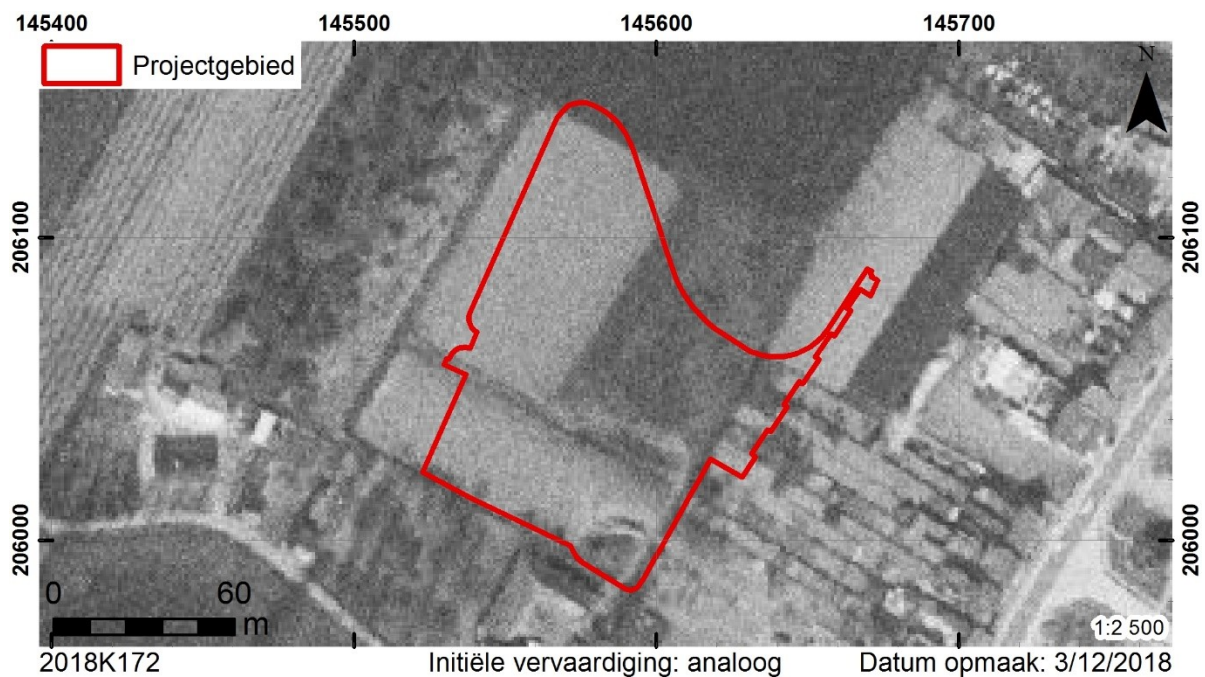

Kaart 12. Situering op de kadasterkaart van Popp (AGIV WMS).

Op de Ferrariskaart (kaart 10) is te zien hoe het huidige projectgebied in de 18de eeuw in gebruik was als landbouwgrond. Deze situatie blijft onveranderd tot de jaren '80 van vorige eeuw (kaart 11 –kaart 14).

Kaart 13. Situering op luchtfoto uit de periode 1947-1954 (NGI – ArcGIS online).

Kaart 14. Situering op luchtfoto uit 1971 (AGIV WMS).

In het derde kwart van de 20ste eeuw werd de huidige woonwijk aangelegd. Hierbij werden zeven nieuwe straten aangelegd. Één van deze straten werd vernoemd naar Camille Huysmans (1871-1968) die hoofdzakelijk gekend is als meervoudig burgemeester van Antwerpen.¹⁹ Deze straat ligt deels binnen het huidige projectgebied, het overige deel bleef echter braak liggen.

¹⁹ Maris 1985b.

Kaart 15. Situering op luchtfoto uit periode 1979-1990 (AGIV WMS).

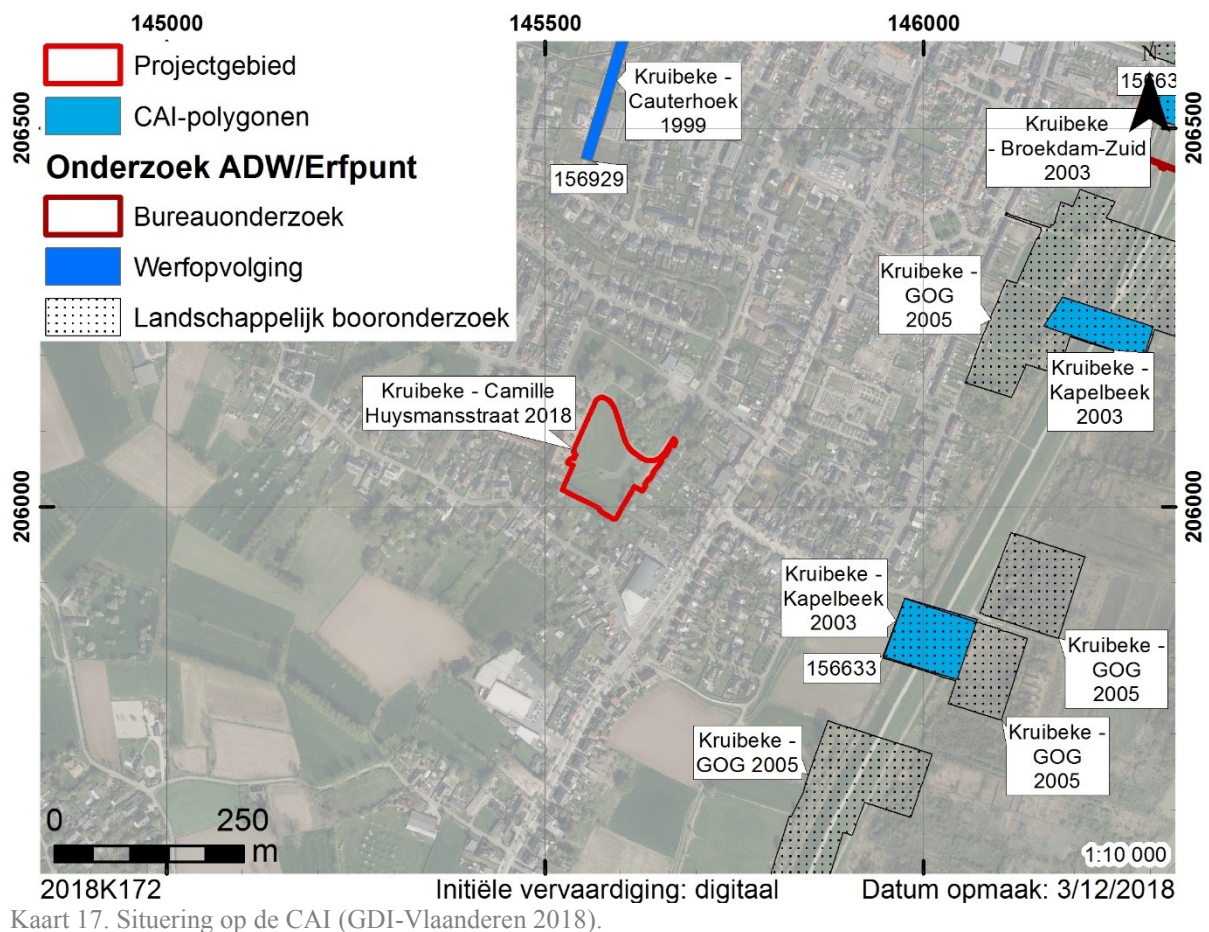

Kaart 16. Situering op luchtfoto uit 2018 (AGIV WMS).

2.2.3. Archeologisch kader

In de omgeving van het projectgebied zijn er verschillende archeologische sites gekend. Ongeveer 310 m ten noorden van het huidige projectgebied bevindt zich de site Kruibeke – Cauterhoek (CAI 156929). Tijdens de archeologische begeleiding bij de aanleg van een wegkoffer werd een nederzetting uit de Midden-Romeinse tijd aangesneden. Er zijn greppels, paalkuilen en een mogelijke haard of oven aangetroffen. Omwille van de beperkte

breedte van de werkputten kon er geen duidelijk beeld gevormd worden over de organisatie van de nederzetting. Er zijn aanwijzingen dat er verschillende fases waren in de bewoning.²⁰

Alle andere archeologische sites bevinden zich ten oosten van het projectgebied, ter hoogte van het gecontroleerd overstromingsgebied (GOG). Deze sites hebben betrekking op het archeologisch onderzoek dat voorafging aan de aanleg van het GOG. In een eerste fase werden er boringen uitgevoerd ter hoogte van de geplande ringdijk. Ook werden er archeologische prospectie van de graafwerken voor de aanleg van de ringdijk uitgevoerd. Bij deze prospecties zijn er op meerdere plekken bewijzen van veenwinning aangetroffen (CAI 156633 en CAI 156631).²¹ Deze sites bevinden zich in een polderlandschap, wat een totaal andere landschappelijke realiteit is dan die waarin het huidige projectgebied zich bevindt. Ze zijn dus niet echt relevant voor het huidige projectgebied.

²⁰ Van Roeyen 2001, 9.

²¹ ADW 2006.

2.2.4. Datering en interpretatie van het onderzochte gebied

Het projectgebied bevindt in het doorbraakdal van Hoboken, gelegen tussen de Wase en de Boomse Cuesta, op zwak gleyige zandleemgronden. Uit historisch en cartografisch onderzoek is gebleken dat het projectgebied de laatste eeuwen niet bebouwd of verstoord is.

Het toponiem Kouter wijst op een middeleeuws gebruik van de gronden. Omstreeks de 15de eeuw werd het projectgebied mee opgenomen in de bolle akkerbeweging, waarbij het onderverdeeld werd in drie percelen. De structuur hiervan bleef behouden tot de jaren '80 van vorige eeuw. Toen werden er sociale huurwoningen gebouwd rondom het projectgebied en werd het projectgebied zelf omgevormd tot een braakliggend terrein waarbinnen een deel van een weg werd aangelegd. Gezien de vermoedelijk zeer lage erosiegevoeligheid van dit perceel is het zeer waarschijnlijk dat eventueel aanwezige archeologische sporen goed bewaard zijn gebleven.

2.2.5. Verwachting ten aanzien van archeologisch erfgoed

Gezien de nabijheid van twee beken is de kans op aanwezigheid van prehistorische sites reëel. Dit is vooral het geval voor de zone binnen het projectgebied waar een B horizont aanwezig is.

In de nabije omgeving zijn voorlopig nog geen sites uit de metaaltijden gekend. De aanwezigheid hiervan kan echter niet uitgesloten worden. Hiervoor geldt een matige verwachting.

In de omgeving zijn er sporen uit de 2de eeuw na Chr. aangetroffen. Gelet op de afstand van deze vindplaats ten opzichte van het huidige projectgebied kan gesteld worden dat er een matige tot hoge verwachting is voor sporen uit de Gallo-Romeinse periode.

Hoewel in de omgeving nog geen sporen uit de middeleeuwen werden aangetroffen, wijst de benaming van de wijk wel op een middeleeuws gebruik van de omgeving. Hoewel kouter hoofdzakelijk wijst op landbouwdoeleinden, is de aanwezigheid van erven uiteraard niet uitgesloten. Voor de middeleeuwen geldt dan ook een matige tot hoge verwachting.

Aangezien het projectgebied omstreeks de 15de eeuw ingericht werd als bolle akkergebied en er geen aanwijzingen zijn voor jongere bebouwing, is het weinig waarschijnlijk dat er archeologisch relevante sporen uit de nieuwe en/of nieuwste tijd aangetroffen zullen worden.

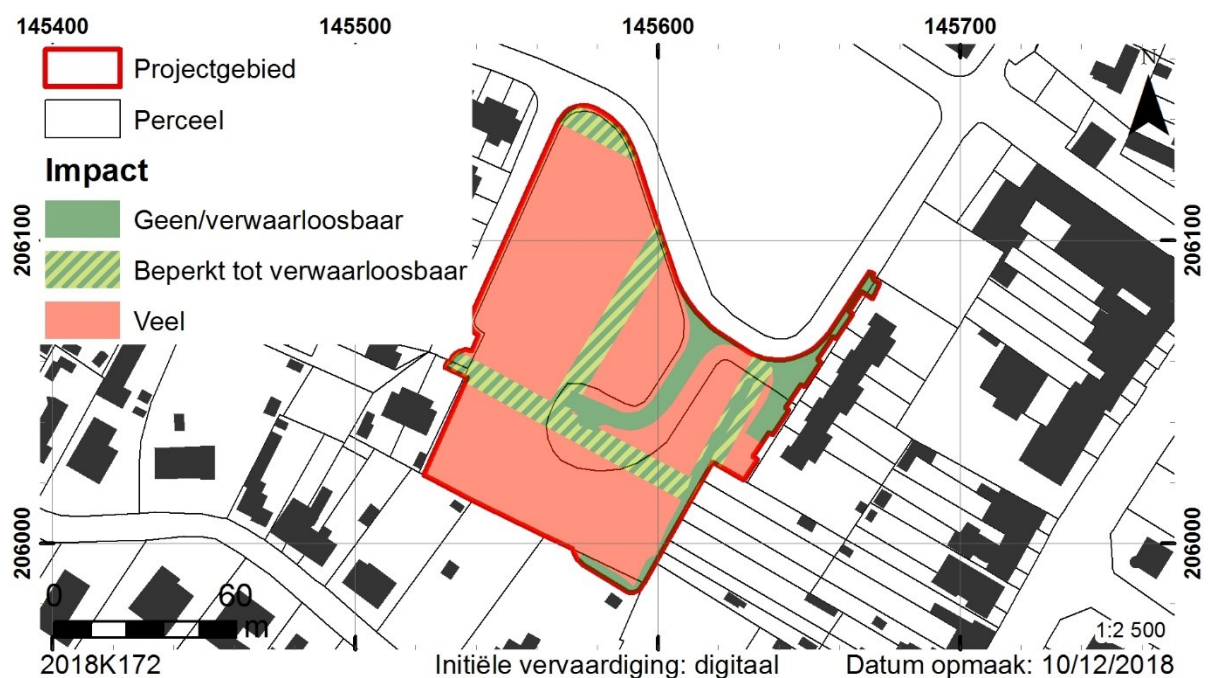
De bewaring van eventueel archeologisch erfgoed is, afgaande op de vermoedelijk zeer lage erosiegevoeligheid en het ontbreken van verstoringen in de laatste eeuwen, vermoedelijk zeer goed.

2.2.6. Impact van de werken

Bij de geplande werken zal vrijwel het gehele projectgebied ernstig verstoord worden, waardoor algemeen gesteld kan worden dat er overal sprake is van een ernstige impact.

De zone die momenteel reeds wordt ingenomen door de Camille Huysmansstraat is echter reeds ernstig verstoord door de aanleg van de wegenis en onderliggende riolering. De impact van de geplande werken in deze zone is dan ook verwaarloosbaar.

Op basis van historische kaarten werden de grenzen van de voormalige bolle akkers gereconstrueerd. Zoals in het Waasland reeds veelvuldig aangetoond kon worden, zijn de randen van deze bolle akkers ernstig verstoord (gracht en schijngracht), waardoor de impact in deze zones ook geminimaliseerd kan worden. Bij de afbakening van deze zone dient wel de kanttekening gemaakt te worden dat de exacte omvang van deze verstoring niet met zekerheid gekend is.

Kaart 18. Overzicht van de impact van de werken.

2.2.7. Advies

Rekening houdend met de geplande ingrepen, wordt een verder onderzoek geadviseerd voor het gehele projectgebied, behalve de zones die ingenomen worden door de bestaande Camille Huysmansstraat. Het betreft een gebied met een oppervlakte van $\pm 9268,47 \text{ m}^2$.

Bij het advies dient een opdeling gemaakt te worden aangaande de noodzakelijke onderzoeken. In eerste instantie is een landschappelijk booronderzoek nodig om vast te stellen of er sprake is van een (deels) bewaarde natuurlijke bodemontwikkeling, en zo ja, wat de ruimtelijke spreiding hiervan is.

Op basis van het landschappelijk onderzoek dient vastgesteld te worden of een verkennend archeologisch booronderzoek nodig is. Op basis van de resultaten van dit onderzoek dient eventueel verder onderzoek in het kader van steentijd artefactensites uitgevoerd te worden.

Na afronding van het onderzoek in het kader van steentijd artefactensites dient een onderzoek door middel van proefsleuven en proefputten uitgevoerd te worden om de eventuele aanwezigheid van sporen uit jongere perioden vast te kunnen stellen.

Kaart 19. Advies.

3. SYNTHESE

- Wat zijn de gekende landschappelijke en aardkundige gegevens?
 - Het projectgebied bevindt zich in het doorbraakdal van Hoboken. Ten noorden en ten zuiden lopen twee beken, waaronder de Akkersbeek. Binnen het projectgebied komen zwak gleyige zandleemgronden met verbrokkelde textuur B horizont (Lcc) en matig gleyige gronden op zandleem zonder profiel (Ldp) voor.
- Wat is het historisch landgebruik? Welke invloed kan dit hebben gehad op de bewaring van eventueel archeologisch erfgoed?
 - Op basis van de historische kaarten kan gesteld worden dat het projectgebied minstens sinds de 18de eeuw in gebruik was als landbouwgrond. Aangezien het projectgebied zich in de zone van de bolle akkers bevindt, kan gesteld worden dat deze functie teruggaat tot de 15de eeuw. In de jaren '80 van vorige eeuw werden op de gronden rondom het projectgebied sociale huurwoningen gebouwd en werd het projectgebied zelf omgevormd tot een grasplein.
 - Aangezien het projectgebied in de laatste eeuwen niet bebouwd of ernstig verstoord is geweest, is de bewaring van eventueel archeologisch erfgoed vermoedelijk goed tot zeer goed.
- Zijn er gekende archeologische waarden aanwezig binnen of in de omgeving van het projectgebied?
 - Binnen het projectgebied zijn geen archeologische waarden aanwezig.
 - Ten noorden van het projectgebied zijn er sporen van een Gallo-Romeinse nederzetting uit de 2de eeuw na Chr. aangetroffen.
 - Ten oosten van het projectgebied, ter hoogte van het gecontroleerd overstromingsgebied (GOG) zijn er verschillende archeologische onderzoeken uitgevoerd. Hierbij zijn onder meer sporen van veenwinning aangetroffen.
- Wat is de kans dat archeologische sites aanwezig zijn binnen het projectgebied?
 - Het projectgebied is gelegen tussen twee beken. Binnen het projectgebied is er plaatselijk B horizont aanwezig. De kans dat er prehistorisch materiaal aanwezig is, is dan ook matig tot hoog.
 - De kans op Gallo-Romeinse sporen is matig tot hoog.

- Voor sporen uit andere perioden zijn er geen onmiddellijke aanwijzingen. Ze kunnen echter niet uitgesloten worden.
- Indien archeologisch erfgoed verwacht wordt:
 - Hoe kan zich dit manifesteren?
 - Indien prehistorische sites aanwezig zijn, zullen deze zich manifesteren als artefactenconcentraties. Het is erg onwaarschijnlijk dat organische resten uit deze perioden bewaard zijn gebleven.
 - Archeologische resten uit latere perioden zullen herkenbaar zijn in de vorm van archeologische sporen (paalkuilen, greppels,...).
 - Zijn er indicaties voor de diepte waarop het archeologisch erfgoed zich kan bevinden?
 - Aangezien het hier een bolle akker betreft, zal de diepte van het archeologische vlak variabel zijn, waarbij het aan de randen minder diep zal zitten dan centraal. Aangezien de bolle akkers eerst (grotendeels) werden afgegraven en vervolgens weer opgehoogd, zullen er in de ploeglaag geen relevante archeologische vondsten bevinden.
- Wat is de impact van de geplande werken op eventueel archeologisch erfgoed? Welke maatregelen dienen dienaangaande genomen te worden?
 - De geplande werken zullen een ernstige impact hebben op het grootste deel van het projectgebied.
 - In het kader van de geplande ontwikkeling dient in eerste instantie een onderzoek gevoerd worden naar de mogelijke aanwezigheid van steentijd artefactensites. Op basis van een landschappelijk booronderzoek moeten zones afgebakend worden die een potentieel bieden voor de aanwezigheid van dergelijke sites. Vervolgens dienen deze zones onderzocht te worden door middel van archeologische boringen.
 - Na afronding van het onderzoek naar mogelijke steentijdsites dient een onderzoek door middel van proefsleuven uitgevoerd te worden om de mogelijke aanwezigheid van jongere sites vast te kunnen stellen.

4. SAMENVATTING

Ter hoogte van de Camille Huysmansstraat te Kruibeke zal de Gewestelijke Maatschappij voor Huisvesting CVBA een nieuwbouwproject met 60 wooneenheden realiseren. In het kader van de geplande werkzaamheden is een archeologisch vooronderzoek zonder ingreep in de bodem (bureauonderzoek) verplicht. De totale oppervlakte van het projectgebied bedraagt 10421,22 m², hiervan zal meer dan 1000 m² verstoord worden. In het kader van het bureauonderzoek werd informatie verzameld over de bewoningsgeschiedenis, landschapshistoriek, de topografie, de geologie, het bodemgebruik, de vegetatie, de aanwezige erfgoedwaarden en de historische ingrepen. Het projectgebied was tot de jaren '80 van de 20ste eeuw in gebruik als landbouwgrond. De bolle akkers gaan waarschijnlijk terug tot de 15de/16de eeuw. In de jaren '80 van de vorige eeuw werden er op de grond rondom het projectgebied sociale huurwoningen gebouwd, het projectgebied zelf bleef grotendeels braakliggend.

Het projectgebied bevindt zich in het doorbraakdal van Hoboken en wordt gekenmerkt door zwak gleyige zandleemgronden met verbrokkelde textuur B horizont en matig gleyige gronden op zandleem zonder profielontwikkeling. Het projectgebied bevindt zich tussen twee beken van tweede categorie. De bodemerosie binnen het projectgebied is niet gekend, maar de bodemerosie van gronden in de omgeving van het projectgebied staat aangegeven als 'zeer laag'. De bewaring van potentieel archeologisch erfgoed is dus vermoedelijk goed. In de omgeving van het projectgebied zijn er sporen uit de Gallo-Romeinse periode en de post-middeleeuwen aangetroffen. Daarnaast wijst het toponiem op een gebruik in de middeleeuwen.

De geografische, historische en archeologische gegevens wijzen op een mogelijkheid tot aanwezigheid van archeologisch erfgoed dat mogelijk goed bewaard kan zijn. Om de aanwezigheid hiervan vast te stellen is verder onderzoek noodzakelijk. Gezien de mogelijkheid op aanwezigheid van prehistorische sites dient in eerste instantie een landschappelijk booronderzoek uitgevoerd te worden, dit kan eventueel gevolgd worden door een verkennend archeologisch booronderzoek. Vervolgens moet een proefsleuvenonderzoek plaatsvinden. Dit laatste dient uitgevoerd te worden volgens de

bepalingen in de Code Goede Praktijk. Concreet betekent dit dat er een minimale dekking van 12,5% moet bereikt worden door middel van proefsleuven en kijkvensters.

De vraagstelling voor het vervolgonderzoek is gericht op het waarderen van het archeologisch potentieel van het projectgebied. Bij de prospectie dienen eventueel aanwezige archeologische sporen opgespoord en geëvalueerd te worden. Op basis hiervan dienen zones aangeduid te worden die al dan niet in aanmerking komen voor een vlakdekkend onderzoek.

5. BIBLIOGRAFIE

5.1. GERAADPLEEGDE LITERATUUR

DE GROODT R. 1933: *Geschiedenis van Kruibeke*, Edegem.

DE POTTER F. & BROECKAERT J. 1879: *Geschiedenis van de gemeenten der Provincie Oost-Vlaanderen: Derde reeks - arrondissement St.-Nicolaas, deel 2: Elversele, Exaarde; St.-Gillis, Haasdonk, Kalloo, Kemzeke, Kieldrecht, de Klinge, Kruibeke*, Gent

JACOBS P., POLFLIET T., DE CEUKELAIRE M. ET.AL. 2010: *Toelichting bij de geologische kaart van België, Vlaams gewest: kaartblad (15) Antwerpen*, Gent.

MARIS A. 1985a: De straatnamen op de Kouterhoek (1), In: *Heemkundige kring Wissekerke, Bazel en omstreken*, jg. 10, nr. 1 (kopie verkregen via archief Kruibeke).

MARIS A. 1985b: De straatnamen op de Kouterhoek (4) , In: *Heemkundige kring Wissekerke, Bazel en omstreken*, jg. 10, nr. 1 (kopie verkregen via archief Kruibeke).

S.N. s.d.: *Cauterhoek Kruibeke: Buurt voor het Leven*, <https://www.huisvesting-beveren.be/Projectwerking/Cauterhoek-Kruibeke-Buurt-voor-het-Leven> geraadpleegd op 3/12/2018.

VAN HOVE R. 1997: De "Klassieke" bolle akkers van het Waasland in archeologisch perspectief. In: *Berichten van de Archeologische Dienst Waasland, nr. 3*, Sint-Niklaas, pp. 283-328.

VAN RANST E. & SYS C. 2000: *Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen (Schaal 1:20 000)*, Gent.

VAN ROEYEN J.-P. 2001: Kruibeke-Cauterhoek. In: *Jaarverslag 1999-2000 Archeologische Dienst Waasland. Deel 2*, Sint-Niklaas.

VERWERFT B. 2018: Het Land van Beveren, product van de middeleeuwen. In: Crombé Ph., Goossens C., Lauwers B. et al. (red.), *Beveren: Heerlijk land aan de Schelde*, Beveren, pp. 42-83.

5.2. CARTOGRAFISCHE EN ICONOGRAFISCHE BRONNEN

DOV 2017: *Bodemkaart 2.0*.

GDI-VLAANDEREN 2002: *Vectoriële versie van de Tertiaire geologische kaart* [shapefile], MVG-EWBL-ANRE (GIS-Vlaanderen).

GDI-VLAANDEREN 2015: *DHMV-II, DTM raster 1 m*.

GDI-VLAANDEREN 2017 *Centrale Archeologische Inventaris*.

GDI-VLAANDEREN 2018a: *GRB Administratieve percelen*.

GDI-VLAANDEREN 2018b: *Vlaamse Hydrografische Atlas*

MANDERSCHAIDT C.B. 1711: *Caerte ende metinghboeck der prochie, ende Heerlyckheyt van Cruybeke iaere MDCCXI*, archief gemeente Kruibeke (foto Stefaan Van Hul).